Kooseri Viivika:

„Majah om ruumi pia 100 ruutmeetrit. Ja kolm aastat aigu võtnu ümbreehtämine läts ühingulõ massma 100 000 eurot."

lk 1

Kauksi Ülle:

„Brambati Piitre ja Kukumäe Arvo õs jovvaki ar' uuta' rahalaivakõisi tasast sõudmist."

lk 2

Nassari Elvi:

„Mõnõ' istja' teie' hindä naľaperäst tsurast ja lätsi' tõisi istjit kaema, ütli', õt mi tulli vasigõnahku ja hobõsõhandu ostma."

lk 11

Setomaa

9 771736 547015

Hind 1 euro

Jaanuar 2019, nr 1 (350) | Välläandmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm | Vahel Setomaa valla leht

Hõpõhelme' ja Meremäe mehe' 15

29. detsembril peeti innidse Meremäe vallamaja, parhilladsõ Meremäe teenindüspunkti saalih kohaligu leelokoori Hõpõhelme' ja Meremäe mehe' 15. sünnüpääväpito.

KAUKSI ÜLLE

Hõpõhelme' ja Helmekese'. *Saluveere Tomi pilt*

Küllä olli' tulnu' Seto Miihi Summ, Mokornulga kuur, pargikõnõ Verska kooridõ lauljit, Meremäe-Obinitsa naiskoori liikmit, kohalikkõ huvilisi.

Hõpõhelme' alostasõ' lava pääl esinemist nuuri iistütlejidõga. Kõgõ om koori man tegutsõnu nuuri rühmäkene, koh parhilla' om nelli tütrikku, kedä kutstas Helmekese'. Noorõ' laulva' iist selgehe ja julgõhe. Kuur laul hulga ilosit kohalikkõ laulõ. Algusõst pääle laulnu liikmist omma' vil' rivih koori raudvara Ravva Siina ja killõ Saaremaa Mari.

Koori edimäne juhõndaja Kogre Ellen meenutas, kuis umal aol folklooriülevaatusõ jaos koŕati kokko leelomõistja' ni minti väiku haŕotamisõga rajooni ülevaatusõlõ ni saadi korgõmb kategooria. Nii hääl tasõmõl om siih olnu leelomõistminõ. Ka Saaremaa Mari ja Ravva Siina omma' meenutanu' rassõ tüü man laulmist läbi ao.

Kogre Ellenist järgminõ koori juhataja olľ Lahe Anni, edesi Nõlviku Iia. 2000. aastal otsti koorilõ vahtsõt juhõndajat. Kooseri Viivika jutustas hindä vedosnikust saamisõst nii: „Viljandi Kultuuriakadeemiah sai huvijuht-luuvtegevusõ eriala ni lisas folkloorioppaja kutsõ. Folkloorioppaja kutsõ saaminõ eeldas praktilist tüüd perimüsmuusikat viljeleva kollektiiviga. Sulandusi sis arglikult kohaliku leelokoori tegemistõhe. Naase' haari' mu õkva üteh laulma. Seto rõiva' koŕati kuuh kokko. Ravva Siina ummõľ põllõ, Saaremaa Mari kudi vüü, Nõlviku Mari kinkse hammõ ja vanigu. Määndselgi aol naksi Mari kõrval jo killõt võtma ja sai mõni laul iist võet. 2000. aastidõ algus olľ tuu aig, koh leelokoorilõ otsti juhõndajat. Tahtsõ küll inämb vedosnik olla', kiä kõrraldas esinemisi ja tegeles tõisi organisatsioonilistõ küsümüstega, a naase' haari' minno õks uma laulu ja kultuuri sisse ni nii tä läts ...

Alostusõh lauli' Hõpõhelme koorih õnnõ naase'. Edimäst kõrda laulõti kuuh mino praktilidsõl diplomitüü sündmusõl, tuu olľ rahvamäng hobõstõga „Laul lätt läbi Meremäe". Peräst tuud mi jäigi kuuh miihiga laulma. Miihi olľ tuukõrd neli: Kiviste Aarne, Vahelaane Paali, Kooseri Aleksa ja Kooseri Rein."

Kooseri Rein om laulnu koorih 15 aastat ja Viivika mõnõ aasta inämb. Helmi Valdur ja Aino-Maria liitusi' mõnõ' aasta' ildamb.

Algusaastil olľ põhilinõ „esinemiskodo" Setomaa Turismitalo, a kaĺos õi olõ' kultuuriturism siihkandih inämp nii populaarnõ ku 2000. aastidõ algusõh.

Tervitüslaulõga' esinese' küllä tulnu' koori', volikogo esimiis Järvelilli Rein kink koorilõ kalendri seto tähtpäiviga. Laaditõt laudu man algas tands. Kooseri Viivika mäng karmoškat.

Juhtu tandsma Saaremaa Mariga. Mari om nii võrgas sepä tandsja, õt kõgõ tükü ümbrepüürdmisõga rütmist maaha jäämä. Mehe' võtva' viil helü üles.

Olľ väega illos pido ja hüä miil, õt Setomaa tõõsõst otsastki tulti kostma ja Vabarna Maret olľ ilosa' sõna' kokko säädnü. Hüämiil om, õt Helmekese' kasusõ' pääle ja rõõmustasõ' leelosõpru mustidsõ ilolidsõ laulu ja olõkiga.

Kolm juhõndajat Hõpõhelmi pidol. *Saluveere Tomi pilt*

Hilläkeste nulgatarõ õnnistõdi sisse

Hilläkeste nulgatarõ avamisõl. *Kauksi Ülle pilt*

KAUKSI ÜLLE

29. detsembril kutsti rahvas kokko Kitsõ küllä Hilläkeste nulgatarrõ ehk Meremäe seldsimaia vallalõ tegemä. Ilm olľ illos talvinõ ja päiv paistu. Kitsõ küläst om kontrolljoonõni vaivalt kilomeetri. Ümbretsõõri omma' laja' põllu'.

Ilostõ remondit huunõ man om jo hulga massinit, tarõkõnõ om laudsainuga ja apar. Külälisi võtt vasta Meremäe kultuuriühingu juht Kooseri Viivika. Viivika tulľ Meremäele 1982. aastal 18-aastadsõ koolioppajana. Meremäe kultuuriühing asutõdi 2002. aasta veebruarih.

Kultuuriühing ostľ laokil talo Meremäe vallalt.

„Śoo om ilmselt ehtet eelmidsõ saandi algusõh, omanik om olnu joukas ja tõõnäolisõlt om majah olnu ka meierei," seleť Viivika.

Majah om ruumi pia 100 ruutmeetrit. Ja kolm aastat aigu võtnu ümbreehtämine läts ühingulõ massma 100 000 eurot. Ku palľo Lõuna-Antsu talo suurperre vabatahtlikku tüüaigu taa ettevõtminõ nõuď, olõ-i kellelgi täpset ülekaehust.

Kündle' pandas palama ja preestri esä Peeter pühitses tarõkõsõ sisse. Vallavolikogo esimiis Järvelilli Rein kinḱ kalendri seto pühhiga ja vallavanõmb Kudre Raul, kel ka juurõ' imä puult śooh kandih, and üle puust sainakellä, mia tettü opilasfirmah ja istus höste tarõ saina pääle. Kostma omma' tulnu' ka Seto Miihi Summa ja Mokornulga koori ni Meremäe kooridõ rahvas.

Śoost majast saagi Viivika jutu perrä Meremäe kooridõ proomi ja pidodõ ni ka kuuholõkidõ ja külälisi vastavõtmisõ kotus. Äriajamist tulõ-i, a turiste vastavõtmisõ pääle edaspidi mõtõldas. Kõrvalhuunõ' tulõ kõrda tetä' ja suvõs vabaõhulavakõnõ ehtädä'.

2. jaanuaril nakas jo Meremäe-Obinitsa laulukuur pruumi tegemä ja tulõvaasta om jo plaanih 100 vuuri maija kokko tulla'.

Soovimi joudu ja tervüst kimmäle iistvidäjäle Kooseri Viivikalõ ni õnnõ ja rahvarikast saatust Meremäe seldsimajalõ ehk Hilläkeste nulgatarõlõ.

Kas Johannõs Pääsukõsõ tõelinõ elo?

Talsipühist seto vahtsõ-aastagani eleti Setomaal vahtsõ setoainõlidsõ filmi „Johannes Pääsukese tõeline elu“ linapäält näütämise tähe all.

KAUKSI ÜLLE

Edimäne suur näütämine olľ Tartoh kinoh. Peräh olľ suurõmb peräpido Wilde and Vine kõrdsih. Sääl mängse ka Tuhkwizza.

Śoo filmi tegemisest om jo juttu kümmekond aastat külh. Brambati Piitre ja Kukumäe Arvo õs jovvaki ar' uuta' rahalaivakõisi tasast sõudmist ni filmi sai õnnõ näide mälestüsele pühendädä'. Hardi Volmer kergehe alla õs anna' ni alosť filmi tegemist kasina eelarvõ kiustõ. Meeleh om kuum ja väsütäv päiv aastakõist viis vaest tagasi, ku vabatahtlikõ joudõga teimi Luikjärve taloh ja Lepä küläh treilerit. Sis olľ vil' Kukumäe Arvo rivih. Nüüd või tedä vana seto miihikultuuri kandja rollih õnnõ ette kujota'.

Filmi produtsent Ahvena Anneli om seto juuriga produtsent, kiä olľ samah rollih ka „Taarka“ filmmisõ aigu. Katrin Sipelgas, kiä ka uma kodokandiga kõvva köüdet, olľ otsnu vällä ilosit võttõpaiku.

Mäletä ütte kuuma juulipäivä, ku võeti üles kirmasõstseeni Tääglüväh. Kuumarabandusõga viidi Obinitsa seto miis Kattai Kalle ar' kiirabiga. Minevaasta viidi tä ar' pühäaida, nii õt film jäi täl nägemäldä. Säälsamah stseenih, koh Pääsukõnõ ütles, õt saa aasta peräst olõmi kõik koolnu, a vähembält olõmi filmilindi pääl.

Śoo film om erilidsõlt õnnõstunu just nuidõ kotustõ pääl, koh om Pääsukõsõ tett pildi' vai filmilõigu' eläväs tett. Śoo om nõudnu esieränis hüvvä silmä. Säänestmuudu om tett ka Volmeri väega höste õnnõstunu film „Elavad pildid“.

Filmi suur väärtüs setodõ jaost om kahtlõmalda inemiste päsemine filmi. Kõik kiä' suuvsõva', sai' näüdeldä'. Ma mäletä võttõplatsilt mitu kõrd inemiste kihistämist, õt näet, kiä pand ka setorõiva sälgä, inne olõ-i kõrdagi taad vai tuud rõivih nätt.

Om kujonõnu' joba tosinajagu kutsõlisi (Merca, Metsuri Marje, Joonasõ Tanel näütes) ja kohalikkõ näütlejit (Kruusamäe Meelike, Luigasõ Inara, Vabarna Jane, Järve Väino, Riitsaarõ Evar, Raali Ain ja tõõsõ'), kiä' mängvä' kõgõ seto tiatri- vai filmilavastusih.

Saal puupistü rahvast täüs

Verska esitlüsel olľ saal puupistü rahvast täüs olnu. Piusa läts filmi kaema Obinitsa poolõ rahvas. Juttu jakkus kavvas, õt kedä nätti filmih, kiä olľ kavvõst võet vai hoobis vällä lõigat. Nigu kinoilmah õks: ikku ja pisarit ka om suurõh kunstih külält. Seto koori' olli' ka võtnu' aigu ja mänge'-lauli' lustiga.

Näütlejidõ kolmik Ott Sepp, Märt Avandi ja Tõnu Kark olľ professionaalnõ. Aga kas Johannõs Pääsukõsõ elo olľ õks tõõmeli siih filmih? Mino meelest om śoo õks huumoriga luud elo, nii nigu õgaüts uma pisuhännä om tennü, om Volmer ja Ruitlasõ Olavi tennü' Pääsukõsõst nii-üldä' rõudmuuvi tegeläse. Kahtlõmalda om śoo kavval võti, õt näüdädä' Pääsukõist seto kultuuri hämmätüseh. Siski, midägi nigu õi klapi'. Seiklusfilm võtť uutmalda karmi püürde, surm sekä hinnäst armastusluu sisse nii filmih ku eloh. Lõputiitritõh om nätä', ku noorõlt võtť rongiõnnõtus ja sõda kinomehe ja arsti hindä mano.

Ülembsootska Hõrna Aare avalď luutust, õt ku omma' seto näütlejä', kunstnigu', produtsendi', vaest sis tulõ naid seto filme viil.

Kimmähe and śoo filmi tegemine inemisile võimalusõ olla' üteh, olla' filmih, olla' tuntu' huumoritähtiga üteh platsil ja kaadrih. Noorõ' sai' võimalusõ mängi'. Inemise' sai' seto rõivit tuuluta'.

Loodami, õt filme ja tiatrit õks inämb ja inämb nakas seto ello tulõma!

Katrin Sipelgas, Hardi Volmer ja Anneli Ahven esitlüsel. *Laaneotsa Annela pilt*

Kohaligu' näütlejä'. *Laaneotsa Annela pilt*

Hambatohtri Rehi Angela Verskah

No', ku mi siih Setomaal kõikaig kuulõ, õt mia' jal' ar' häös, kiä' ar' läävä', mia' kinni pandas, ja sis jaanuarikuu edeotsah üleseto kuuholõkil üldäs, õt Verskahe tulõ hambatohtri, sis tuu pääle mõista-as midägi' arvada'.

Rehi Angela. *Eräkogo pilt*

Tereh, Angela Rehi. Sa olõt edimäne tulõja, kiä' tahtsõ kõrraga' uma tüükodo lehe tetä' ka' setokeelidses. Ma õkvalt hiitü, selle õt eiski' nuu', kiä' omma' siih aastit kamandanu', olõ-õi tuud väiga' tahtnu' tetä'. Mul tekkü huvi, õt kiä sa olõt ja kost kaarõst sa siiä' lintsit ja mille. Nakami sis su elokerrä hillä vallalõ arotamma. Kiä' sa olõt?

Ma terehtä kõiki umalt puult ka'.

Ma olõ sündünü', elänü' ja kasunu' Jõgõval. Imä Kiira om hambatohtri. Esä Ants Paju oll spordimiis, loodusõmiis ja riigimiis, kinkõst om jäänü' õnnõ mälestüse'. Mul om nelli last: Andreas, Artur, Aapo ja Anna, nimä' kõik omma' linnanu' lakja ja opva' korgkoolõh. Ma olõ umah perreh kolmadat põlvõ hambatohtri. Pereh ja lähebä' omma' kulda väärt siih ilmah. Ma hoia näid väiga'. Mullõ meelüs suusata' ja oijo' ja mõtsa piteh aelda'. Ma tiiä, õt Verska om tuu kõgõ jaost kõgõ parep kotus.

Sa' ja Setomaa?

Imä Kiira sündü Verskah, ku pereh oll siih vanatädi Roosiku Alli ja Vassili taloh sõapaoh. A inne nä elli' Petsereh. Vanaesä Valentin lõpõt Petsere Vaimuligu seminari, tä pühitsedi preestris Saatserinna kerkoh ja tä tiine Räpinäh, peräst Valga, Laatre, Priipalu ja Tsirguliina kogoduisi. Tõõnõ vanatädi Hirve Darja elli ka' Verskah ja om matõt Verskahe. Alli ja Darja sõsar Maria oll mu vanaimä ja mu päämäne hoitja ja kasvataja latsõiäh. Timä mälestüs om mullõ väiga' kallis. Näide nimi inne meheleminekit oll Tammeorg.

Mille sääne mõtõh, õt tulla' kavvõndõhe Setomaalõ, kost umainõmisõ' läävä' ar'?

Sagõhõhe, sis ku olõt ar' lännü', saat arvu, õt kotus, koh ma elli, nuu' kotusõ' ja raa', koh inne minnu omma' mu arma' elänü' ja olnu', olõ-õi õnnõ kotus, minkõ võit lihtsahe tõõsõ vasta vaelda'. Tuud kõkkõ saa-ai minkõgi' tõõsõga' asõnda', tuuh kõgõh om hinge- ja elojoud. Miaki' nuidõ kotussidõ õhuh, viih, puiõhõnguh tuu hinge rahu ja kodotundõ.

Vaest Setomaad kavvõst kaieh ja miilde tulõtõh mustigasinist, kikkaseenekõllast, pühäsepiltekullast maad, saat arvu, õt tuu ommõ su hindä lugu. Ja sis saaki-i inäp kohki' muial rahu. Ma arva, õt seto diasporaalõ omma' ńoo' tundõ' tutva'.

Sa tulõ-õi ütsindä' siiä' tüühü, sul om ka' abilinõ. Kiä timä om?

Ma tahtsõ pakku' abilisõ kotust inemisõlõ, kiä om pikält tüüd otsnu'. Elo Tõnissoni löüdse tüüotsjidõ nimekiräst. Elo om Verskah elänü' üle aastaga ja tälle meelüs väiga' śoo kotus. Elo om sõbralik ja saa kõigiga' höste kõrda. Mi tei timäga' proovipäävä', õt kaia', määne om timä kirurgilinõ taluvus. Tuu om väiga' tähtsä. Abilinõ piat avtamma rahuligult ja kindlalt ka' tarkusõhambidõ lõikuisi man.

Kas sa nakatki' Setomaal elämä?

Edimält, veebruarist ma olõ Verskah nädäli seeh. Viil tiiäi, koh ma elämä naka. Ku kinkõlgi' om tarõ üürile anda', sis olõs väiga' tenolik. A ku ma suvõl saa uma kodokõsõ Jõgõval maaha müvvä', sis otsi Setomaalõ elämisõkotusõ.

Küüsüjä oll **Sarvõ Õiõ**

Katrin Lust: Setomaa talo om mino unistuisi väli

„Ma tundsõ Setomaal uma hinge ar',“ ütles saatõjuht Katrin Lust, ku umast Tääglüvä külä talost kõnõlõs. Ummi väiga' pall´osit unistusi välju Setomaal ǵau Katrin parhilla' uma populaarsõ „Kuuuurja“ saatõ intensiivsõ tüütempo peräst kaemah harvõbahe ku varahappa, a luut uma elämisõ Setomaal valmis saia' õks inne, ku peris vanas saa.

LAANEOTSA ANNELA

Katrin Lust. *Laaneotsa Annela pilt*

Mia sinnu Setomaaga' köüt?

Ma tiiä tuud, õt mu imä puult ja ka' esä puult omma' mi juurõ' Võromaa ja Põlvamaa kanti ja ka' Setomaa kanti. Mu jaost oll Setomaa áratundmisõ rõõm. Mullõ väiga' Võromaa meelüs. Ma tunnõ, õt ku ma Võromaalõ lää, sis ma olõsi nii ku kodo joudnu', kuki' ma eis' olõ-õi Võromaal elänü', mu vanavanõba' omma' säält peri.

Ma arva, õt ku inemine lätt kohegi', sis tä tund uma juurõ' ar'. Om nii, õt mõni inemine lätt kohegi', ost maja ja mõtlõs tuu hindäle umast. Mul oll samasääne lugu – ma tulli Inglismaalt tagasi, mul oll väiga' rassõ aig olnu', ma olli lahku lännü' ja ma saa-as peris täpselt arvu, kohes ma kuulu. Ma olli 10 aastakka ar' olnu', a ma olõ-õs Argentiinah õga Inglismaal õga Ameerikah tundnu', õt ma kuulu sinnä'. Jah, mul olli' sääl rõiva' ja säng ja lemmikeläjä'. Sa võidsõt sääl 10 aastakka ellä', a õks küüsüti, õt kost sa peri olõt, koh om su kodo.

Ma tulli Eesti, tśuut olli tennü' „Säitsmesit uudissit“, nipet-näpet. Kindlat sissetulõkit olõ-õs. Oll kimmüseldä' aig. Oll illos süküs. Vaest oll aastak 2012. Ma sõidi autoga' müüdä Lõunõ-Eestit, johtu Obinitsa kanti. Tuu kant oll tutva, a ma olõ-õs sääl elänü'. Sõidi Obinitsa järve poolõ. Sääl oll nii illos, kõik nuu' puu'. Tulla' Inglismaalt, Londonist, koh om maja maja kõrval. Inemise'. Ja kõrraga' olõt nii ku pilvepiiril – ma näi vaikust ja rahhu. Ja ma sõidi ja sai arvu, õt issänd, siih ma taha vanas saia', siiä' maja ehitä'. Muidogi' imä lait mõttõ maaha – õt sul olõ-õi midägi' ja no' läät Setomaalõ. A ma olõ-i pääkäänetäv, naksi kaema kuulutusi. Üts oll śoo, minkõ ma osti. 4 hektarri maad, elektrit olõ-õs. Ku imä tuud näkk, tä olõs piaaigu pikkä sadanu'. Tuu kotus mass 8000 eurot. Kõik ütli', õt piat pandma elektri, viiga' om raskuisi. Sääl om 4 saina, kõrvalhoonõh om kõvõrihe.

A ma mõtli, õt inemisel piatki' unistusõ' olõma. Ma kogosi toona' kunsti, tuu 8000 eurot oll üte pildi hind. A ma sai tuu iist uibo', tikripuhma, kõvõrihe vaonu' kõrvalhuunõ' ja suurõ unistustõ välä. Kiäki' pääle mu' lihtsalt tuud näe-ei. Imä arvas, õt ma olõ ull, õt olõ-õi mul latsi õga korterri, om kohvri' ja no' viil ka' tuu kakõnu' Setomaa talo.

Ma mõtlõ, õt mul täämbä olõ-õi rahha, a vaest hummõn om, ja mul tuud talokotust ostõh tsihtmärk, minkõ poolõ püvveldä'.

Ma tiiä, õt kohaligu' kõnõlõsõ' – ma ǵau jo sääl A&Oh, sääl om üts Raivo, tä oll tśuut tsilga võtnu'. Tä tull mu mano ja tõrõl – kuulõ', õt jo 5 aastakka talo lagonõs, õt mille sa midägi' tii-i. Õt rahvas mõtlõs, õt mille sa hooltsõ-õi.

Inemisil om visioon, õt ku sa mäntsegi' aśa ostat, sis sa piat kõrraga' olõma nii rikas, õt sinnä' maja püstü panda'. A midä mass talo ehitäminõ, tuu om eloaignõ tüü! Vanastõ kutsuti külä appi. Mi olõ höste ebaõiglasõ' nuidõ osah, kinkõl om tahtminõ. Ma näütüses kogo rahha, õt tuud tallo kõrda tetä', mul olõ-õi täämbä tuud rahha, õt sinnä' panda', 100 000 õks lätt. Mul lätt elo pääle siih ka' rahha. Mõtõh, õt tuu kotus kõrda tetä', tuu mõtõh om mul olõmah. Ma proomõ tuud Raivolõ ka' seletä'.

Saa-ai arvada', õt inemisil om kõrraga' kõik olõmah. Tuu nimel ma tüüd tiigi', õt mul olõs pereh ja latsõ' ja kotus, kohe õgal riidel sõita'. Mu visioon om väiga' suur, ma kõik aig mõtlõ tuu pääle.

Tuul majal om traagilinõ lugu. Õt naane, kiä sääl elli, timä miis pess tä surnus, ku tä uma sõbra puult tull. Ma kõik aig tundsõ tuud kurbust. Ku sinnä' majja minnä', sis sa tunnõt kurbust ja ütsindäolõmist.

Kas sa pelgä-äi?

Ma olõ kõik aig pelänü' säänest negatiivsõt energiat, a no', näet, tundsõ, õt ma pia vot śoo kotusõ ostma. Ma edimält pelksi, ku pümmest läts, lätsi talo mant ar'. A midä inäp ma lää, tuud inäbä ma saa arvu, õt tuu hing om tenolik. Śool kotusõl om uma müsteerium, a õga kõrd ku ma lää, sis kuulõ śoost midägi' vahtsõt. Vaest ommõgi' nii, õt śoo naane taht, sügüse maja man võssa maaha ja kai, ku ilosa' lamba' omma' ümbretsõõri, õt nä võisi' tulla' ka' siiäpoolõ. Ja näe', kümne minodi peräst tull sinise massinaga herr Uibokand ja küüsüs, õt midä ti siih tiit. Tä rent ümbretsõõri mu talo maid. Tä ütel, õt kuulõ', midä sa siih trimmeriga' tiit, mul om traktor, mi tulõ pujaga'. Ja tä tullegi' uma pujaga', tä oll tennü' tii mullõ sisse ja ülevält ka', õt sai palkõ sisse vitä'. Tä ütel, õt ku lamtat, sis vii' puit sisse kuioma, saat pliidipuid. Ma', liinainemine mõtli, õt muidogi', õt mille ma ńoid ilmahuupi ar' paloda.

Suuri unistuisi elloviiminõ võtt aigu ja ku olõ-õi rikas ka', sis kogo rahha. Hüä om, ku sul om, minkõst unista'.

Ku jovva A&O mano, sis olõ nii ku kodo joudnu'. Ńoo' inemisõ' kõlbasõ' mullõ. Sääl ma olõ uma jope. Ma või minnä' kroksidõh ja kumkidõga' puuti.

Kõik saa kõrda, lihtsalt nuur inemine piat rahha tiinmä. Kindlahe ma olõ-õi unõhtanu' tuud kotust.

Ma teno imäle mõista ka' võro kiilt, tä eis' nimetäs śood maakiil, ma saa arvu, midä küläh kõnõldas.

Eis' olõt Tartoh üles kasunu'?

Jah, imä ja esä om maalt peri. Lõunõeestläne olõ 100%. Ma looda, õt ma saa uma maja valmis inne, ku peris vanas saa.

Tegeligult olõ-õi vahet, kas sääl om onn vai telk vai lihtsalt ubinaaid. Ommõgi' tuu maalapp, mia om vaia kõrda tetä'. Kõgõ tähtsäp, õt mul om tuu kotus. Mõni lövväki-i umma kotust.

Liinaelo rüüstäs su hinge, om kipõ. Aig om väiga' kipõ – nätäl läbi, jäl' nätäl läbi. Ku ma Setomaalõ lää, sis ma tunnõ, õt ma olõ 36, vihma satas, om puulpühä. Tunnõ hetke. Õt mul om kõtt tühi, ma istu autoh ja kae vihma. Talinah tulõ-õi säänest tunnõht pääle.

Ku ma Inglismaal elli, meil olli' hobõsõ'. Päämätselt pankuri', kiä' sai' tuud hindäle lubada', näil olli' talo' maal. Latsõ' käve' väiga' hüvvih maal olõvih eräkoolõh. Kell 7.40 oll rongijaam täüs kõgõ kallibalt rõivih pankurit, kiä' lätsi' liina tüühü. A nä elli' maal, sai' hindäle tuud lupa'. Ma olõ mõtõlnu', õt Tabasaluh elleh, õt tuu olõ-õi ne rõba ne mjaso. Olõ-õi peris maa. Ku õks 300 km sõidat, sis olõt peris maal.

Ku sagõhõhe sa sõidat Setomaalõ?

Viimätsel aol, ku mul om śoo saadõh tetä', ma olõ-õi väiga' ǩaunu'. Varahappa tei jo maja seest puhtast. Ku saadõ tull, panni kõõ energia saatõhe.

Setomaa om kerge kotus, saat olla' peris eis'. Olõ-õi vaiht, kas sul om meik pääl vai om hüä tujo vai dressipüksõ sisse tulnu' töiega' mulk.

Kuvvamuudu pias Setomaa arõnõma? Olõt müüdä ilma ringi k´aunu' ja õgasagamatsi kotussit nännü'.

Setomaal om hõrrõ – ütelt puult om tuu tõmmõ', tõõsõlt taha-ai, õt piirkund vällä koolõs. Setomaa om nii illos kotus, mul om tunnõh, õt inemise' ommõgi' sinnä' inäp lännü'. Oll üts naĺasaadõh, koh ülti, õt õgal kultuursõl rikkal hipsteril om Setomaal talo. Ma osti külä talo inne õga mitte tuuperäst, õt tuu om popp. Ma tundsõ hinge ar'. A no' om Setomaa jouka hipsteri unistus – õt korter Kalamajah ja talo Setomaal.

Setomaa om nii rikka kultuurikihiga' kotus, Setomaa saa hakkamma, Setomaa peräst pia-ai murõhtamma. Mi näe Setomaad ja setokõisi, eiski' presidendipaar, koh presidendi abikaasa om Setomaa juuriga', kand Vabariigi aastapääväl seto rõivit.

Vanastõ oll Kukumäe Arvo, mu vana hüä sõbõr, edimätsi seto promojit. Kiäki' päse-es Kukuga' tutvumma, inne ku arvu sai, kost Kuku peri om. Ku Kuku matusõ' olli', oll hava pääl valgõ tiranik ja hanśa. Seto kultuur om höste-höste väkev. Vaest mõnõ tõõsõ maakunna lippu tunda-ai ar', a Seto lippu tundas. Siist om nii palĺo andekit inemisi peri.

Kuvvamuudu uma' vana' söögitraditsiooni' tagasi tuvva'

Pühhiao süümisõ' omma' läbi – verivorstõ, sülte, aholihhu, pipõrkuukõ, kõrvidsasalatit ja tõisi pidosüüke om viländ süüd. Vaest olõs no' aig kaia' uma kõtust kavvõbahe ja hiitä' silmä naabridõ poolõ.

OREHHOVA IRINA

Pihkvamaal Porhovih oll edimäne pudrovestival „Toomi' pudro' tagasi lavva pääle!“ (Вернем каши на столы наши!) – ka' idapoolõ naabri' mõtlõsõ' toolõ, õt kuvvamuudu uma' vana' söögitraditsiooni' tagasi tuvva' ja perimüsligu' maigu' latsilõ ja noorilõ tutvast tetä'.

Külälisi oll edimätsel kõrral hulga – kohki' 400 (liinakõsõh eläs 9000 inemist), näide siäh ka' Vinnemaa söögiblogija'.

Õgas no' pudõr õga päiv joht lavva pääl olõ-õi, tuust om hallõ. Pudõr om tervüsele hüä, toitainidõrikas ja saat pallo huvtavvi maitsit kokko siädä', ku' panõt mano lihha vai siini, upõ, siimnit, a võit panda' ka' kõrvtsat, rosinit, kohopiimä.

Ütepäävädsel vestivalil näüdäti ka' tuud, kuvvamuudu saat tetä' kirvõruuga (vinne keeleh om tuu kirvõpudõr). Eiski' seto (kartohka-kruubi) pudõr kikkaseene hämmätüsega' oll esindet, tuud tekk Maria Bulatova, Pihkva administratsiooni tüütäjä.

Lämmä' pudro' jaanuarikülmäh ollegi' õigõ süük. Säält löüti latsõpõlvõ maigu', kiäki' sai kulinaarsõ' elämüse' – vestivali üllätäjä oll tatrik „kask“. Maigult tulõt miilde ananassi, a oll hoops tatrigupudõr, koh õga kruubiterä oll kohetusõst kasuga seeh. Tehnoloogia ja retsept jäigi' salahusõst. Inemisilõ miildü tuu, õt tegemistarkusõ' olli' tulnu' perrist: imält, vanaimält, vanavanaimält. Loodami', õt järgmätsel aastagal tulõva' seto' Pihkvamaalõ mitmidõ ummi putraga', no' oll õnnõ üts.

Läänepuul naabridõ man – Berliinih – oll edimäne „Musta söögi vestival“.

Musta' krõpsu', musta' mandlijauhast küpsise' – makrooni', tummõ' ollõ', must jäätüs, must kohv, tummõ sokolaat, sinkjasmusta' maŕa' ja üllätüs-üllätüs – must leib!

Piledi' müüdi ruttu ar', söögigurmaani' ja uudishimuligu' kultuurihuvilisõ' armastasõ' säänest eismuudu värki ja omma' nõuh tuu iist hulga rahha vällä ǩauma.

Ja koh om tuu pildistämisõ ja sotsiaalmeediah jaet rõõmu ots! Kaegõ', sõbra' ja tutva', midä ma õkva no' sei! Lööge' üle!

Ka' tuu poolõ päält või Setomaa nii mõntki' gurmaanõlõ pakku' – seto süüki võit pakku' kõigih rahvarõiva värmeh, kõgõ inäbä musta-verevävalgõ kombinatsioonih!

Õkva üle ussõläve kaieh – Vana-Võromaa võtt Pärnumaalt üle söögipiirkunna tiitli! Maikuust pääle piat tutvustamma kõõlõ rahvalõ umma kohalikku süüki ja söögikultuuri.

Veeroja Eda – Mooska talo pernaane, savvusanna ja -liha popularisiirjä rõõmustas – söögiturismi üleilma trendi' omma' miisagamatsi perimüssüüke ja traditsioonõ korgõh hoitjidõ poolõ kaldu!

Inemisõ' kulutasõ' inäp ja inäp rahha väläh süümisõ pääle ja kõrdapiteh hüäle söögile. Pääle 50% söögituristest otsva' ehedät, autentset kogõmuist. Inäbä ja inäbä söögituriste taht tetä' midägi' ummi kässiga', oppi' midägi' vahtsõt. Nä tundva' huvvi ka' kultuuriperändi ja luudusõ vasta.

Setomaa ku piirkund, koh om elojouvvulinõ kultuuriperänd, autentne vanaaignõ slaavi ja soomõ-ugri sugõmidõga' küük, puhas luudus ja lühkokõnõ söögikraami kett, koh siini-marju söögi jaost saa koŕada' õgaüts, kiä veiďogi' viisis, saa pakku' kõõlõ ilmalõ kulinaarsit elämüisi nii hainajuurõ tasandil ku ka' serviireh uma perimüskultuuri kõkõ trendikabidõh värmeh.

Kosśolka külä 1938. aastagal. *Renate Linno foto. Rahvusarhiiv.*

Aastagatsõõr Setomaal

AABRAMSI VAHUR

Setomaa ilma kottalõ üldäs, õt taa om veerepääline. Talvitsõl aol om Setomaa üts külmebit kotussit Eestih, a suvõl om päivä ja lämmüst tuu iist rohkõba ku kohki muial. Setomaa kliima om kõkõ mandrilidsõp, ku võrrõlda' muu Eestiga. [1] Õt sääne ilm on tervüsele hüä ja Petsereh esiki väega hüä, seletedi Hurda Jakobilõ jo 1903. aastagal Petsere semstvo haigõmajah. [2] Tervüsele hüä nulga kuulsust andva' Setomaalõ vahtsõbal aol muuhulgah mano Verska mineraalvesi ja sanatoorium.

Õga mägi om allalaskmisõst

Inne tõist ilmasõta võitsõ suusataminõ suumlaisi mõotusõl üle Eesti joudsahe poolõhoitjit. Vabariigi perämäidsist aastagist olľ suusataminõ — „kõikide sportide ülimsport", [3] nigu arvaś Kaitsõliidu Petsere maleva spordipäälik Taani Gustav 1935. aastagal — jo lajalt tuntu.

Viil 1909. aastagal olľ vaia aoleheh Lasteleht (tuu olľ Postimehe jakk) seletä', midä suusataminõ tähendäs, [4] ja 1911. aastagal, ku soomõ keeletiidläne Kettuneni Lauri noorõst tśurast pääst Alatskivilt Räpinähe suusaťja Võõpsu alõva kaudu Setomaal käve, imehť talorahvas, kinkaga tä tii pääl kokko sai, õgal puul timä eismuudu edesiliikmisõ viisi: „Jõetaguses setu külas ei osatud suuskadele isegi nime anda, vaid kutsuti neid „uiskudeks" (*uizu'*, kui see nimetus mitte ei tähendanudki esialgu ka midagi suuskadetaolist) või siis — küllap naljatades — pikkadeks jalanõudeks (*pitkä'* [!] *kängädze'*). Kui minu jaoks leidus küllalt imestamist setude juures, siis küllap oli neilgi juba esimesel pilgul põhjust imestada Põhjala mehe üle, kes sellistes kingades oli sahistanud nende juurde tulla." [5]

Innesõaaigsõh Eesti Vabariigih sai selgest, õt Petseremaa maastik, innekõkkõ maakunna kuntligah lõunõosah, kõlvas suusatamisest ilmadu höste. Ja 1930. aastagil tetti Petsereh joba ka suussõ, suusakeppe ja -pinde, ni kirotõdi, õt nä jää-s kvaliteedilt sukuki ala noilõ, midä Talinah tetti. [6] Õt suusataminõ läts rahva sisse suurõh jaoh sõaväeläisi ja kaitsõliitlaisi kaudu ja Petseremaal olľ näide kontsentratsioon korgõ (riigipiir ja kats sõaväelaagrit), sis tetti ka taa spordialaga köüdet suuri plaanõ. 1937. aastagal arotõdi Petseremaalõ suusahüppemäe ehitämist ja aastaga lõpust võeti vasta otsus, õt vaia om mägi valmist tetä'. [7] Trampliin olľ mõtõld ehitä' Petsere taadõ Kalevimäe perve pääle.

Plaan jäi siski õnnõ plaanist. Vaest tullˊ inne sõda pääle. A kiä tiid, ku aolugu olõs lännü tõisildõ, olõs Petserest võinu saia' talvõspordi keskus. [8] Petsere maavanõp Tangu Mihail (Mihkel) arvaś maakunna perspektiive talvidsõst spordi tegemidsest väega hüäst ja kitse peris uhkõlt, õt Petseremaal om „iga mägi suusahüppemägi". [9]

Uniguh maasigit ja viinamarju

Setomaa suvõ' omma' lämmä' ja peris kuiva'. Ku muu Eestiga kõrvuisi panda', om Setomaal aastagah keskmädselt kõkõ rohkõba pääväpaistõlisi päivi. Olõ-i sis imehtä', õt inne sõta kujonď Eesti aiavilăturgu suurõh jaoh Petsere maakunnast tuud kaup. Mõistminõ aiakraami kasvata' olľ olõmah, tahtminõ kah, ja kasvatamisõ vaiv tasosi ar'. Päälegi olõ-s inäp tindikalal, mia olľ viil tsaariaol Pihkva järve viirsit külli höste ravitsanu, muial Eestih suurt turgu. Petsere maakund es tähendä' eestläisi söögilavva pääl ka no' inäp õnnõ sibulit ja kurkõ, a õks rohkõba maasigit. Edimädse' aiamaasiga' saiva' valmis õks Petseremaal, koh näid kasvatõdi ka muu Eestiga võrrõldõh kõkõ rohkõba. Esi'erälidselt varra tulli' Irboska ja Laura nulga maasiga'. Petseremaa maasigit müüdi Eesti liinuh, innekõkkõ Talinah, 1930. aastagidõ suvidsõl aol nii pallˊo, õt naati kõnõlõma Petseremaa maasigidõ uputusõst. Talinahe saadõti maasigit raudtiil vagonidõ kaupa, Tartohe ka lotju pääl. Irboska nulgah (Soha küläh) läts kõrda proomist melonidõ kasvataminõ, tulõvikku nätti (Suurõ-Retski küläh) esiki kreeka pähkmide kasvatamisõl. [10]

Tõõsõ ilmasõa innidsel kümnendil kasvatõdi Petsere maakunnah ka viinamarju. Höste õnnõhtu tuu Vana-Laitsnast peri Karmo (Rätsep) Kustal, kinka kasvandus olľ Petsere küle all. A Karmo kuuli jo 1937. aastagal. Petsere lähkohe Väiko-Paatśkohka küllä plaansõ 1936. aastagal suurõ viinamaŕakasvandusõ tegemist Viľandi aiaäri ja puukooli umanik Kelchi Arved, kia olľ jo mito aastakka Viľandih viinamarju kasvatanu ja näide avamaal kasvatamist ülest kitnü; timä aiast sai ka Karmo uma' loomakõsõ'. [11] Kelchi katsõpõld Petseremaal anď hüäd saaki ja Kelch olľ kimmäs, õt kõkõ parep kotus viinamarju kasvatamisõst Eestih omgi Petseremaa. [12] A aolugu läts siski tõisildõ ja Viľandi imeaidnigust kutsut Kelch läts tõisi baltiśakslaisiga üteh 1940. aastagal Eestist ar' — hoťolľ rassõ umma tüüd maaha jättä'. [13]

Ilmast ja inemisist

Inemiste ja tervide rahvidõ erinevuisi om proomiť seletä' nn kliimateooria abiga. Tuu juurõ' (nii nigu ka nn temperamendioppusõ uma') ulatusõ' antiikaigu, arvada' viil kavvõbahegi. Määne om inemine väläst- ja seestpuult (füüsiliselt ja psüühiliselt), tulõ kliimateooria perrä suurõh jaoh geograafiast (luudusligust keskkonnast), muuhulgah ilma lämmüsest ja õho kvaliteedist.

Üteh Setomaa ilmaga, koh lämmüse kõikminõ aastagah om suurõp ku muial Eestih, om välähpuul Setomaad nakatu sagõhõst säänest muudu kujotlõma ja kujotama ka seto rahva loomust. Ka tuu kottalõ om arvat, õt seto loomus om ütest veerest tõistõ.

Gailiti Augusti romaanih „Ekke Moor" (1941) kaos vanal seto potikaupmehel Pedral pääle tuud, ku üts tśurakõnõ kogõmalda üte timä kausi katski tege, kõik hindä tagasihoitminõ. Pedra nakas tandśma ja lahk tuu man kõik uma savikraami, midä om seeni vaiksõlt ja höstegi möönü': „Ta jääb hetkeks kesk oma kaupa liikumatult seisma, klaasistunud silmis hullunud läige, siis hakkavad ta õlad tõmblema, jalad tõusma, ta viskab käed puusa — ning vana Pedra hakkab oma kausside, pottide, kruuside ja topside keskel tantsima. Midagi on äkki temas murdunud, suur hävitamis- ja pillamiskirg on teda vallanud. Ta raskete säärsaabaste all hakkavad killud lendama nagu varblaste kari laiali ning see annab tantsijale üha suuremat hoogu juurde, ta on lausa hullunud, ikka marulisemas taktis keereldes." [14]

Pedra om ekstsentrilisus eis'. Muidoki om timä kirändüslik kujo, fantaasiaelläi, eesti kiränigu ümbrepööret pilt tuust, kuis eestläse' hinnäst hüä meelega kujotlõsõ' — rahuligu', mõõdõt ja mõistligu' inemise', kia mõistva' uma afekte kontrolli all pitä'. Pedra man olõ-i ratsionaalsusõga pallˊo ar tetä', timä kujoh om midägi luudusõ lähkot. Olõ-i määnestki mõtõht pallõlda' tuult nõsõma vai vaiki jäämä.

Tuuh, õt setosit om õks armastõdu kujota' ku ekstsentrikkõ, om arvada' muidoki ka lihtsalt mõnõ kujotaja suutmaldust seto inemise man määnestki keskkotust nätä'. Vai tahtmaldust. Selle õt om jo illos mõtõlda', õt sääne elo võinu' olõmah olla' ja kiäki kohki võinu' tuud ellä'! Kes tahtnu-s kõrdki nigu tuul üle maa kihota'! Tõõsõlt puult olľ niimuudu hõlpsa õigusta' iistkostmisõ tarvidust, selle õt võit ju tõtõstõ pelädä', õt tasakaalulda, kõikva tujoga inemine saa-i viimäte hindäga eis' höste kõrda.

Vahtsõh Testamendih karistadas ristirahvast, õt olgu-i löüge'. Olla' ütskõik mia muu ollõv tuust parep: „Oh, olõs sa umõhtõ külm vai kuum!" (Ilm 3:15) Tuuh mõttõh om ekstsentrik õigõl tiil. A kuis hoita' sääl man hinnäst jaahtumast vai läbi palamast, uppi lindämäst?

Õks om vaia kindlat jalgõalost. Ja ku suur huug om seeh, sis kimmäst tugipunkti. Tasos mõtõlda' näütüsest tuu pääle, kuis latsõ' Setomaal vanast talvõl püürhällü (jääkarusselli) pääl kihotiva': iä sisse panti lühkene kõva post, minka külge rattatsõõr ja tuu külge paraja' lati' riikeisiga. Ja sis läts vaia riikese pääle istmise julgust ja ettekaemist — kimmäst miilt. Selle, õt püürhäll võidsõ võtta' ülest sääntse huu, õt Jummal hoia'! [15]

Nii võinuki' inemise tugipunktist, ja õks aastaga tsõõri, õga ilmaga, olla' kultuur kõgõ laebah tähendüseh — kodo, kuul, kerik ja leelo. Põrstõ külä lauluimä Pähnapuu Veera om laulnu, õt leelo olõ-i liinast tuudu õga laanõst saadu. Ma saa śoost arvu nii, õt kultuur olõ-i vabriguh tettü õga midägi eishindäst tekkünüt, taad saa-i poodist osta' õga maast löüdä', a taa om midägi hoobis muud.

[1] Petserimaa tervishoiuline kirjeldus. Toim. A. Rammul. Tartu, 1935, lk 14.
[2] Raasakõisi Setomaalt. Setomaa Jakob Hurda silmi läbi aastagil 1886 ja 1903. Värska: Seto Instituut, Eesti Kirjandusmuuseum, 2013, lk 90.
[3] Petseri Uudised 4. I 1935, nr 1, lk 3.
[4] Lasteleht 1909, nr 2, lk 21.
[5] Kettunen, Lauri. Neljas Eesti-retk. 1911. Tlk Jüri Valge. - Akadeemia 2006, nr 2, lk 379.
[6] Petseri Uudised 25. XI 1933, nr 47, lk 3.
[7] Postimees 13. XII 1937, nr 338, lk 6.
[8] Mäesuusatamisõl nätti Eestih hüvvi võimaluisi katõh kotusõh — Otepää ja Petseri ümbre. Kae' Eesti Spordileht 1. XII 1939, nr 12, lk 331.
[9] Petseri Uudised 23. XII 1937, nr 146, lk 5.
[10] Rahvaleht 7. VI 1934, nr 65, lk 4; Võru Teataja 3. VII 1935, nr 74, lk 1; Maa Hääl 16. XI 1936, nr 132, lk 4; Maa Hääl 11. XI 1938, nr 132, lk 10.
[11] Postimees 3. XII 1936, nr 327, lk 4; Elu 4. XII 1936, nr 136, lk 4; Postimees 14. IV 1937, nr 100, lk 5.
[12] Vaba Maa 29. VII 1937, nr 170, lk 4.
[13] Ellen. Esimene maailmasõda Eesti naise mõtteis. Ellen Koppeli 1914. aasta päevik Potsdami õpingupäevilt. Koost. Kristel Vilbaste. Tallinn: Varrak, 2014, lk 106.
[14] Gailit, August. Ekke Moor. Tallinn: Eesti Kirjastus, 1942, lk 23.
[15] Kae' A. Tubli 1938, ERA II 175, 369/71 (26); M. Pihlapuu < H. Heering 1935, ERA II 103, 511 (45).

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle, tel 5656 9079, e-post: kauksiylle@gmail.com
Toimõtaja (lisaleht Vahtsõt Vallah) Kittusõ Kelly, tel 522 0661, e-post: kelly.kittus@setomaa.ee
Keeletoimõtaja Palmi Silvi
Seto keele tõlkja Sarvõ Õiõ
Külesäädmine Lööpri Priit

Välläandja: Setomaa Liit

Setomaa kolleegium: Külviku Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela, Matvei Arvi, Sarvõ Õiõ, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike, Jüriöö Vello, Järvelilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjä: Printall AS

Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm ja lisalehte Vahtsõt Vallah Setomaa vald.

KAASTÜÜ' saata': kauksiylle@gmail.com vai Setomaa aoleht, Obinitsa külä, 65301, Võro maakund.
SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata: kelly.kittus@setomaa.ee
Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Setomaa
Vahtsõt Vallah

VALLA UUDISED

Jaanuar 2019
Nr 1 (350)

Setomaa Muuseumid direktor Merily Marienhagen: muuseum paneb ajaloo elama!

Kohtusin Merilyga tema teisel tööpäeval Seto Talumuuseumis, et uurida, kuidas ta on end sisse seadnud ja mis mõtted peas mõlguvad.

KELLY KITTUS

Setomaa Muuseumid direktor Merily Marienhagen.

Foto: Kelly Kittus

Ei saa jätta küsimata, miks otsustasid Setomaa Muuseumid ühendasutuse direktoriks kandideerida.

Kui ma päris ausalt räägin, oli küsimus, kas me läheme Eestisse või Saksamaale. Kuna ma Piusas nägin väga ilusat maja, hakkasin otsima lähedusse tööd. Leidsingi kuulutuse, et ühinenud Setomaa Muuseumid otsib direktorit. Käisime maja vaatamas, aga see ei sobinud. Tööpakkumise peale aga mõtlesin edasi. Hakkasin veebist muuseume vaatama ja mõtet seedima. Terve kuu olin põlenud, et kas ikka tasub ja kas ma saan hakkama, suur kollektiiv ja palju maju. Mida rohkem mõtlesin, seda atraktiivsemaks see kandideerimise mõte muutus. Kuu lõpus saatsin oma motivatsioonikirja ära. Nii see juhtuski.

Muuseum kui selline on mul igal juhul südames. Et kui ma palgalist tööd tahan teha, siis kindlasti muuseumis. See on koht, kus hakkab teadus elama. Sellele kõigele, mida tagatubades uurime ja säilitame, saab muuseumis elu sisse puhuda ja inimesele kättesaadavaks teha. Teadus ja kreatiivsus käsikäes. Mul polnud konkreetseid teadmisi seto kultuurist, aga kuna ma olen etnoloog, siis etnograafiline muuseum on mulle väga lähedane.

Mõne sõnaga su taustast ka. Kus õppisid, kasvasid, töötasid?

Palju olen ringi käinud. Sündinud Võrus, kooli läksin aga Pala põhikooli, gümnaasiumis käisin Rakveres. Läksin lapsehoidjaks Saksamaale, aasta pärast astusin seal ülikooli, kümme aastat elasin seal, leidsin endale elukaaslase, Erasmust tegin Tartus ja siis läksin Saksamaale kooli lõpetama. Seejärel tulin kevadel maanteemuuseumissse tööle – olin kaks aastat Eestis ja kaks aastat Saksamaal, siis aasta Soomes metsas ja nüüd ma olen siin.

Elasid oma perega aasta aega Soomes päris ekstreemsetes tingimustes, räägi sellest lühidalt.

Elektrit ei olnud, lõpuks sai kaevust vesi ka otsa, kuna suvi oli nii kuiv. Põrssad võtsime, kanad olid, kass, koer, rästikud pealekauba. Metsloomi käis palju. Eelmisel kevadel läksime sinna suure lume ja tormiga (Põhja-Saksamaal ei saja tavaliselt lund). Selle kõige alguseks on meie sõber, kelle suvekodu on Kesk-Soomes Tiilikkas. Esimene kord, kui me käisime seal, oli see meie pulmareisi kingitus. Seejärel tekkis mõte, et teeks Tiilikka eksperimenti. See oli õige aeg teha midagi sellist, mida võib-olla kunagi ei tee enam.

Mis on olulisim, mida seal õppisite?

Reflektsiooniperiood võiks meil veel tulla. Aga väga kiiresti sai meile selgeks, et 21. sajandil pole vaja ilma elektrita elada, see on lihtsalt tüütu. Pesupesemiseks võtad terve päeva aega jne. Elekter teeb meie elu lihtsamaks ja selle ülejäänud ajaga saab teisi meile meeldivaid asju teha.

Õppisime, et tahame ise oma toidu kasvatada. Kuna abikaasa on isapuhkusel, siis ta kasvatab meile toidu. Ja tahame, et meil oleks loomad. Nüüd avastasin ka seda, et ma näen oma last neli tundi päevas, see teeb kurvaks. See on hästi uus minu jaoks, samas kui teiste jaoks on see tavaline argipäev. Mõistan, kui väärtuslik see oli, et me olime aasta aega kõik koos. Samas on ka tähtis, kui märkad, et kodus jääb miskit puudu, et siis tasub enda peale mõelda.

Õues on palju parem elu veeta kui toas. Maikuust kuni külmade ilmadeni olime ärkamisest magamaminekuni õues. Kui väga palju toas olla, siis ma muutun rahutuks. Õueõhk ja mets rahustab mind.

Sinu abikaasa on saksa päritolu, milline on teie kodune keel?

Saksa keel. Laps räägib ka saksa keeles, minuga ka. Eesti keelega saab ta hakkama. Ta saab aru ka, kes oskab saksa keelt ja kes ei oska. Muidugi võib tekkida olukordi, kus ta ei oska end eesti keeles kehtestada, aga see ajapikku läheb paremaks.

Kui ma 18-aastasena Saksamaale läksin, oli eestlus mulle hästi tähtis. Aga nüüd ma olen aru saanud, jälgides ka maailmapoliitikat, et sellel tegelikult ei ole vahet.

Kergem on ennast inimesena, maailmakodanikuna tunda. Inimesed ja humaansus on minu jaoks kõige tähtsam, seda proovime ka lastele edasi anda.

Muidugi on ka traditsioonid mulle väga olulised, aga see on pigem regionaalne. On oluline õpetada armastama seda, mis sul on, mitte väga palju tähelepanu pöörata sellele, mida meil ei ole. Me oleme eesti-saksa pere ja kui laps on piisavalt vana, siis ta otsustab ise, kes ta tahab olla.

Kus te hetkel pesitsete?

Praegu elame üürikorteris ja oleme oma kodu otsingutel. Tahame maja osta. Mu abikaasa on õppinud biodünaamilist põllumajandust ning mingil hetkel tahab ta ka oma asja ajama hakata. Oleme tutvunud Setomaa arengukavaga ja maheda Setomaa visioon läheb meie elustiiliga kokku. Tänases maailmas ei peaks keegi tegema tööd, mis neile ei meeldi.

Sa oled küll äsja tööle asunud, kuid kas tajud juba, mis saab olema su suurimaks väljakutseks?

Muuseumide ühinemine, tuleb luua uus muuseumiülene püsiekspositsioon. Tuleb ühendada nad nii, et igaüks ei nokitseks oma nurgas. Kõige suurem töö tänase seisuga ongi struktuuri ülevaatamine, konkreetselt ametijuhendid üle vaadata, rääkida inimestega, et mis on paberil kirjas ja mis on reaalsus. Panna kõik toimima nagu üks kollektiiv. Mida rohkem inimesi ühte otsa tirib, seda suurema koorma saab ära tiritud. Halduspool on kindlasti väljakutseks.

Kontor on praegu siin Värskas, aga mõtlen, kuidas tulevikus tööd organiseerida, et poleks nii, et üks muuseum on tähtsam kui teised. Emana ju ka pole nii, et esiklaps on tähtsam, ja esimesena sündis ju hoopiski Saatse muuseum. Iga osa on tähtis. Põhisõnum on, et igast muuseumist leida see kvint või essents.

Milline on sinu unelmate muuseumi utoopiline visioon?

Tegelikult see polegi väga utoopia või samas nagu on. Muuseum annab külastajale programmi ette, mis on nii põnevalt üles ehitatud, et ei saaks sellest mööda minna. Ühes muuseumis jääb lugu pooleli ja siis on vaja sõita järgmisse. Näiteks Saatses saab kogeda midagi, mida mujal Eestis niimoodi ei saa. Eesmärk on leida see midagi, mis on ainult sellel muuseumil. Muuseumide vahemaid on võimalik matkata, rattaga sõita, autoga sõita. Näiteks, et paned autoraadio teatud sageduse peale ja saad raadios kuulata lugu muuseumist, kuhu sa parasjagu teel oled. Või et laed endale mobiilirakenduse alla. Siinne loodus on juba nagu muuseum, need metsad, mille eest me võitleme. Meie loodus on kui muuseumi varasalv. Kui me ei hooli oma asjadest, ei hooli neist keegi. Muuseumis tahaks rohkem koostööd teha koolidega, et lapsed tahaks muuseumis käia, mitte ei käiks sellest kauge kaarega mööda.

Kust on tekkinud sinu huvi muuseumi vastu?

Muuseum on koht, kus ongi hea olla. Kus sa oled ajaloo sees. Muuseumi ja külastuskeskuse piir on vaidlus, mis kestab nii kaua, kui muuseumid eksisteerivad. Üks ei välista teist. Mina usun, et muuseum on ka meelelahutus ja seal võib olla lõbus. Ma armastan muuseumi. See on midagi, millele ma võiks oode laulda. See sai alguse Juhan Liivi koduloomuuseumist Alatskivil. Tundsin, et see ülesehitus oli selline, et Juhan Liiv elas siin, ehk elab praegu. See õhkkond. Või ERMi näitus „Uurali kaja“, mis mõjub nii, et kohe tajud, kuidas need inimesed elasid.

Hea muuseum peab kõigile midagi pakkuma, neile, kes tahavad rohkem informatsiooni, ja neile, kes tahavad vähem. Muuseum paneb ajaloo elama!

Väljakutseterohke uus aasta

Setomaa valla aastalõpp ja uus aasta on kulgenud tõeliselt ilusa talveilmaga. Loodame, et lumerikkad talved on tagasi ja me ei pea talvel vihmavarjuga käima. Talv on muidugi see aastaaeg, kus tuiskab ja sajab ning mõned teed muutuvad tuisu tõttu läbipääsmatuks. Sellega peab arvestama, aga valla lumelükkajad on head tööd teinud ja olen kindel, et kogu talveperioodil on teede olukord meil hea.

Vallavalitsus ja volikogu menetlevad valla 2019. aasta eelarvet ja selle märksõnadeks võib nimetada: investeeringud ja palgatõus. Valla eelarve mahuks on 7 miljonit eurot, millest investeeringumaht on peaaegu 3 miljonit eurot. See on väljakutsete aasta ametnikele ja asutustele, kes peavad need ellu viima. Olen kindel, et saame hakkama.

Rahvastiku muutustest ei saa positiivselt rääkida. Vallas sündis 28 last, mis on rõõmustav number. Kuigi meie elanike arv kuni 6-aastaste laste osas vähenes 8 lapse võrra, siis 7–15-aastaste laste arv tõusis 14 lapse võrra. Seega võime positiivset välja tuua, et vallas on kuni 15-aastaste noorte arv tõusnud 6 lapse võrra. Kõige suurem langus on olnud meil vanusegrupis 19–64, kus elanike arv on vähenenud 86 elaniku võrra. Selles grupis on sees mitmeid surmasid, välismaale lahkujaid (Soome ja Venemaa) ja teistesse omavalitsustesse liikujaid. Kuna see grupp on maksumaksjate grupp, siis tuleb ka arvestada sellega, et valla eelarvesse ei laeku nii palju tulusid. Me peame tulevikus saavutama vallas elanike arvu stabiilsuse ja rändesaldo tasakaalu. 2018. aasta selles positiivseid arenguid kaasa ei toonud.

Vabariigi aastapäev on Eesti Vabariigi tähtsaim päev, selleks valmistub ka Setomaa vald. Ootame vallaelanikelt taotlusi, soovitusi, ettepanekuid, keda tuleks sellel päeval tunnustada ja esile tõsta oma tehtud tegude eest või pikaaegse panuse eest piirkonna arengusse. Olgem julged enda naabreid märkama ja nende tegusid tunnustama!

Setomaa aastalõpumatk näitas, et me oleme liikumist ja enda tervist väärtustav kogukond. Soovin kõigile kauni talveilma nautimist ja enda tervise eest hoolitsemist. Mina lähen suusatama!

Raul Kudre, Setomaa vallavanem

SA Võrumaa Arenduskeskus ootab 1. veebruariks taotlusi Võru maakonna kõrgeimate autasude, vapi- ja teenetemärkide omistamiseks.

Tänavused teenetemärkide kavalerid kuulutab Võrumaa Arenduskeskuse juhatuse liige Tiit Toots välja Eesti Vabariigi 101. aastapäeva eel toimuval pidulikul kontsert-aktusel 21. veebruaril Võru Kandles.

Võru maakonna vapimärk on maakonna kõrgeim autasu, mis antakse elutöö eest neile, kes oma töö ja tegevusega on oluliselt kaasa aidanud maakonna arengule.

Võru maakonna teenetemärgiga tunnustatakse kodanikke, kes on silma paistnud maakonna jaoks olulise saavutusega.

Vapi- ja teenetemärkide andmise taotlusi võivad esitada maakonna omavalitsused, volikogud, juriidilised isikud, liidud, ühingud, seltsid, klubid ja eraisikud.

Taotluse vormid ja lisainfo teenetemärkide kohta on leitav Võrumaa Arenduskeskuse kodulehelt https://vorumaa.ee/haridus-kultuur/teenetemargid/.

Digitaalselt allkirjastatud taotlused on oodatud e-posti aadressile: arenduskeskus@vorumaa.ee. Paberkandjal taotlused saata märksõnaga „Teenetemärgid" SA Võrumaa Arenduskeskuse postiaadressil Jüri 12, 65620 Võru.

Taotlusi oodatakse hiljemalt 1. veebruariks 2019.

Setomaa Vallavolikogu istung 27.12.2018 Värskas

- Kuulati juhatuse liikme Margus Timmo informatsiooni Setomaa Liidu tegevusest.
- Kiideti heaks Võru maakonna arengustrateegia aastateks 2019–2035+.
- Toimus Setomaa valla 2019. aasta eelarve esimene lugemine.
- Kehtestati määrus „Õpetajate töötasustamise alused".
- Kinnitati Setomaa Vallavalitsuse hallatavate asutuste koosseis.
- Otsustati maksta lisatasu vallavanem Raul Kudrele.
- Muudeti Setomaa Vallavolikogu 23.11.2017 määrust nr 3 „Setomaa Vallavalitsuse palgajuhend".
- Muudeti Setomaa Vallavolikogu 30.10.2017 määrust nr 1 „Vallavolikogu liikmetele tasu ja hüvituse maksmise kord".
- Muudeti Setomaa Vallavolikogu 27.12.2017 määrust nr 9 „Sotsiaalhoolekandelise abi andmise kord".
- Lõpetati Beresje külas Salusaare ja Järvekalda 2, Lüübnitsa külas Marozova, Ozerka ja Uus tn 39, Mikitamäe külas Toomase kinnistu ja sellega piirneva vaba maa, Obre, Rõsna külas Sadama, Kallase, Rõsna külaplatsi ja Ülo, Toomasmäe külas Kännuämbliku ja Usinitsa külas Ärni ja Arundi ning Savimäe, Arundi ja Mäe detailplaneeringute koostamine.

Setomaa Vallavalitsus ootab tunnustamiseks kandidaate

Setomaa Vallavalitsus kuulutab välja kandidaatide esitamise Setomaa valla aukodaniku tiitliga, Setomaa valla teenetemedaliga, Setomaa valla aukirjaga ja Setomaa valla tänukirjaga tunnustamiseks.

Setomaa valla aukodaniku tiitliga tunnustamine on Setomaa valla kui omavalitsuse poolt antav kõrgeim tunnustusavaldus. Aukodaniku tiitliga tunnustatakse reeglina Setomaa valla kodanikke, erandina võib aukodaniku tiitli andmiseks esitada ka väljastpoolt Setomaa valda inimesi, kellel on Setomaa valla ees olulisi teeneid.

Nimi avalikustatakse ja kantakse valla auraamatusse.

Setomaa valla teenetemedal antakse üksikisikule eesmärgiga avaldada tunnustust suure panuse andmise eest Setomaa valla arengusse. Teenetemedal antakse reeglina Setomaa valla kodanikele, erandina võib teenetemedali anda ka väljastpoolt Setomaa valda inimestele, kellel on Setomaa valla ees olulisi teeneid.

Nimi avalikustatakse ja kantakse valla auraamatusse.

Setomaa valla aukirjaga tunnustatakse erinevate valdkondade aasta parimaid. Aukirja andmise eesmärk on väärtustada ning avaldada avalikku tunnustust igal aastal üksikisikutele ja/või juriidilistele isikutele, kes oma tööalase või ühiskondliku tegevusega on silma paistnud valla arendamisel, tõstnud valla mainet või toonud paikkonnale tuntust. Aukirja võib välja anda mistahes valdkonnas. Aukirjale võib esitada peale üksikisikute ja juriidiliste isikute ka inimeste gruppe/kollektiive ja seltsinguid. Aukirjaga tunnustatakse reeglina Setomaa valla inimesi, gruppe/kollektiive, juriidilisi isikuid, kuid erandina võib aukirjaga tunnustamiseks esitada ka väljastpoolt Setomaa valda inimesi, gruppe/kollektiive, juriidilisi isikuid, kellel on Setomaa valla ees olulisi teeneid.

Nimi avalikustatakse ja kantakse valla auraamatusse.

Setomaa valla tänukiri on Setomaa valla autasu, mis antakse üksikisikule, juriidilisele isikule, grupile või kollektiivile vallapoolse tänuavaldusena.

Tänukirjaga tunnustatakse nii Setomaa valla kui ka väljastpoolt Setomaa valda üksikisikut, juriidilist isikut, gruppi või kollektiivi, kellel on Setomaa valla ees olulisi teeneid.

Tänukirjaga avaldatakse Setomaa valla poolset tänu:

1) mistahes valdkonnas tegutsevatele inimestele, kes on oma töös saavutanud silmapaistvaid tulemusi või kes on kohusetundlikult täitnud oma tööülesandeid, saavutades kõrge kvalifikatsiooni ning autoriteedi oma ala spetsialistide hulgas, või nende inimeste juubelitähtpäevade ja ametist lahkumise puhul;

2) Setomaa valla haridus-, kultuuri- ja spordivaldkonnas tegutsevatele aktivistidele, isetegevuslastele, sportlastele ja kolmandas sektoris tegutsevatele inimestele eduka esinemise eest võistlustel, konkurssidel, suursündmustel ning Setomaa valla suursündmuste eduka korraldamise eest;

3) ettevõtjatele ning valla hallatavatele asutustele koostöö eest, aastapäeva tähistamisel vms;

4) teistele füüsilistele kui ka juriidilistele isikutele mitmesuguse Setomaa vallale kasu ja/või tunnustust toonud tegevuse eest.

Nimi avalikustatakse ja kantakse valla auraamatusse.

Rohkem infot statuutide kohta: Setomaa valla tunnustuse avaldamise kord https://www.riigiteataja.ee/akt/413122018007.

Kandidaatide esitamise tähtaeg on 3. veebruar 2019.

Kandidaadid esitada aadressil Setomaa Vallavalitsus, Pikk 12, Värska alevik, 64001, Võru maakond või e-posti teel vald@setomaa.ee.

Kandidaatide tunnustamine toimub Eesti Vabariigi aastapäeval või aastapäevale pühendatud sündmusel.

Riigikogu valimised 2019

3. märtsil 2019 valib Eesti rahvas XIV Riigikogu.

Oma valiku saab igaüks teha alates 21. veebruarist, kui algab e-hääletamine ja eelhääletamine. Elektrooniliselt saab sobiva kandidaadi poolt hääletada ööpäevaringselt kuni 27. veebruarini. 21.–24. veebruarini toimub eelhääletamine maakonnakeskustes, 25.–27. veebruarini kõigis valimisjaoskondades.

Setomaa valimisjaoskondade hääletamisruumide asukohad on järgmised:

1) valimisjaoskond nr 1

• Värska Kultuurikeskus, Pikk tn 12, Värska alevik, Setomaa vald, Võru maakond (valimistepäev, esimene ja teine eelhääletamise päev);

• Saatse Raamatukogu, Saatse kool, Saatse küla, Setomaa vald, Võru maakond (kolmas eelhääletamise päev);

2) valimisjaoskond nr 2

• Mikitamäe Teeninduspunkt, Mäe tn 27, Mikitamäe küla, Setomaa vald, Võru maakond (valimistepäev, esimene ja teine eelhääletamise päev);

• Lüübnitsa Külakeskus, Uus tn 2, Lüübnitsa küla, Setomaa vald, Võru maakond (kolmas eelhääletamise päev);

3) valimisjaoskond nr 3

• Meremäe Teeninduspunkt, Meremäe vallamaja, Meremäe küla, Setomaa vald, Võru maakond (valimistepäev ja esimene eelhääletamise päev);

• Obinitsa Külakeskus, Külakeskuse, Obinitsa küla, Setomaa vald, Võru maakond (teine eelhääletamise päev);

• Collade tolliagentuur, Männi, Lütä küla, Setomaa vald, Võru maakond (kolmas eelhääletamise päev).

Valimispäev on 3. märtsil 2019!

N 21.02	R 22.02	L 23.02	P 24.02	E 25.02	T 26.02	K 27.02	N 28.02	R 1.03	L 2.03	P 3.03.2019
EELHÄÄLETAMINE							Hääletamist ei toimu			VALIMISPÄEV
Maakonnakeskuses hääletamine kella 12–20				Jaoskonnas hääletamine kella 12–20						Jaoskonnas hääletamine kella 9–20
E-hääletamine 21.02 kella 9–27.02 kella 18										Kodus hääletamine

Noored Värska noortekeskuse multimeediatoas. *Foto: Triinu Kotov*

Uuel aastal uue hooga

TRIINU ARUND
Värska ANK juhataja

Uus aasta on toonud Värska noortekeskusesse uuendusi ja muudatusi.

Värska noortekeskuse kinoruumist sai tänu projektikonkursile „Nopi üles" multimeediatuba. Andris Smorodini kirjutatud projekti toetussumma eest sisustati multimeediatuba ning Mariete Kena kirjutatud projekti eest on noortekeskuses olemas eraldi noorteinfo nurk.

Uus aasta tõi kaasa ka uued huviringid. Tegevust alustab tehnikaring (sihtrühm noored alates 14. eluaastast). Eesmärk on anda noortele elementaarsed teadmised tehnikavaldkonnas. Huviringis osalemiseks on vajalik registreerimine, kuna ringi tegevus hakkab toimuma kokkuleppel juhendajaga. Huvilised, palun andke endast märku varska.noortekeskus@setomaa.ee või Värska noortekeskuse juhatajale Triinu Arundile.

Igal teisipäeval kell 15 on kooli väikeses saalis võimalik õppida tänavatantsustiile. Juhendajaks on noor andekas tantsija Emilia Roose. Noorelt noorele huviring on ka helitehnikaring igal reedel kell kolm päeval, kus juhendajaks on Raiki Mets.

Meremäe noortekeskuse eestvedamisel toimuvad Meremäe kooli võimlas kolmapäeval (kell 19.45) ja neljapäeval (kell 18.30) poksitrennid. Meremäel on võimalik osaleda taas tantsulises rühmatreeningus, kuna igal kolmapäeval kell 18.30 on kooli võimlas taas zumba aeg.

Mikitamäe noortekeskuse eestvedamisel on alates veebruarist võimalik osaleda enesekaitsetreeningutes.

Noortekeskustes toimuvate huviringide ja sündmuste kohta leiab kõige kiiremini infot Facebookist Setomaa noorsootöö.

„Noored Setomaale" toetusskeemi taotlusvooru tähtaega pikendati 2. veebruarini

„Noored Setomaale" toetusskeemi 2019. aasta taotlusvoor on avatud 2. veebruarini 2019. Taotlused tuleb esitada e-postiga aadressil vald@setomaa.ee hiljemalt 2.02.2019 kell 24. Käsipostiga saab esitada taotlused Setomaa Vallavalitsuse kantseleisse või valla teeninduspunktidesse hiljemalt 1.02.2019 kell 16.

Toetusskeem on suunatud Setomaal elavatele noortele ja nende peredele, et tagada paremad elutingimused ning seeläbi toetada noorte Setomaale jäämist ja tulemist, pidurdada noorte lahkumist Setomaalt, kindlustada piiriäärsete valdade püsiasustus ja aidata kaasa Setomaa elanike arvu suurenemisele. Eesmärgi saavutamiseks toetatakse toetusskeemi nõuetele vastavate eluruumide ehitamisega kaasnevaid abikõlblikke kulusid, et tagada eluruumides paremad elutingimused.

Käesoleva aasta toetuse summa ühe majapidamise kohta on kuni 6670 eurot, millele peab lisanduma toetuse taotleja poolne omaosalus 33,33% projekti kogumaksumusest.

Taotleja peab olema eluruumi, millele toetust taotletakse, omanik ning taotleja elukoht rahvastikuregistri andmetel taotluse esitamise tähtpäeva seisuga peab olema Setomaa vald. Taotlejal ei tohi olla maksuvõlga, välja arvatud kui see on ajatatud. Eluruum peab olema taotleja omandis ning peab olema püstitatud õiguslikul alusel ning kantud ehitisregistrisse. Toetuse saamise korral peab taotleja arvestama ja võtma kohustuse, et eluruum, mille ehitamiseks/korrastamiseks toetust saadi, peab lõpparuande kinnitamise kuupäevast kolm aastat olema toetuse saaja omandis, toetuse saaja poolt aastaringses kasutuses ning toetuse saaja elukoht rahvastikuregistri andmetel.

Ehitustööde puhul on kohustuslik ehitusprojekt ja ehitamine peab toimuma ehitusprojekti alusel. Ehitusprojekt peab vastama majandus- ja taristuministri 17. juuli 2015. aasta määruses nr 97 „Nõuded ehitusprojektile" sätestatud nõuetele.

Enne toetuse taotlemist on soovitav tutvuda programmdokumendi tingimustega (https://www.rtk.ee/toetused/toetuste-rakendamine/elukeskkond/noored-setomaale). Samalt kodulehelt leiate ka kõik vajalikud vormid taotlemiseks.

Taotlusega koos tuleb esitada projekti eelarve (regionaalse abi andja koostatud vormil), omafinantseeringut tõendav dokument (garantiikiri), taotleja CV, motivatsioonikiri, eelarves toodud tegevuste kohta vähemalt kaks võrreldavat hinnapakkumust.

Täiendav info

- Tel 785 6635, 5387 2266
- Ülle Herr, Setomaa valla arendusspetsialist

Värskas avab uksed uus hambaravikabinet

5. veebruaril kell 15 avab uksed Värska hambaravikabinet ODENTALIA aadressil Pikk 30.

Uues, nüüdisaegse sisustusega hambaravikabinetis osutatakse nii lastele kui täiskasvanutele järgmisi teenuseid: hambakaariese ennetus ja ravi, juurekanali ravi, igemeravi, kirurgilised protseduurid – hamba eemaldamine jt, proteesimine, hammaste valgendus.

Dr Angela Rehi on kogenud ja patsiendisõbralik hambaarst, kelle perekondlikud juured ulatuvad Värskasse ja Petserisse.

Alati saab erakorraliselt abi hambavalu puhul.

Ravijärjekorda saab registreeruda juba alates 21. jaanuarist, helistades telefonil 7114400.

Võib julgelt väita, et Võrumaa uusim ja kaasaegseim hambapuurmasin asub Värska hambaravikabinetis.

Kõigile, kes veebruaris ja märtsis ravile pöörduvad, jagame kingituseks suuhooldusvahendeid: hambaharju, hambapastat, hambaniiti, suuloputusvett, Orbit nätsu.

Hambaravikabinet on avatud ja ootab teid esmaspäevast reedeni kella 9–16. Kabinet asub esimesel korrusel ja omab head ligipääsu invasõidukile.

Odentalia OÜ sõlmib Eesti Haigekassaga lepingu nii laste hambaravi kui täiskasvanute hambaravi hüvitise osas.

SETOMAA LAHTISED KARIKAVÕISTLUSED UJUMISES

Eesmärk: Ujumisspordi kui tervistava spordiala propageerimine. Võistlemisvõimaluse pakkumine kõigile ujumisspordihuvilistele.

Aeg ja koht: 27.01, 17.02, 17.03, 14.04.2019

Võistluste algus kell 10. Värska Veekeskus, Setomaa vald, Väike-Rõsna küla. Võistlused toimuvad 25 m basseinis, kolmel rajal.

Registreerimine: Võistlejate eelregistreerimine kuni võistluseelse päevani aadressil veekeskus@spavarska.ee või tel 799 9334. Võistluspäeval lõppeb registreerimine kell 9.30.

Osavõtutasu: Ühe etapi osavõtutasu täiskasvanu 10 €, laps 5,50 €. Pealtvaatajad saavad siseneda veekeskusesse veepargi piletiga. Valige omale sobiv pilet: http://spavarska.ee/veekeskus.

Autasustamine: Osavõistlusel autasustatakse iga vanuseklassi kolme paremat diplomi ja meenega. Osaledes kõigil neljal võistlusel, autasustatakse iga vanuseklassi võitjat karika ja hinnalise kingitusega. 2010.–2004. a sündinute vanuseklassi võitjat karika ja 10 x veepark saunade külastusega ning 2003. a ja varem sündinute vanuseklasside võitjaid karika ja paketiga „Puhkus veekeskuses kahele".

Vanuseklassid: 2010. a ja hiljem sündinud P ja T; 2008.–2009. a sündinud P ja T; 2006.–2007. a sündinud P ja T; 2004.–2005. a sündinud P ja T; 2001.–2003. a sündinud P ja T; 1980.–2000. a sündinud M; 1985.–2000. a sündinud N; 1970.–1979. a sündinud M seeniorid I; 1975.–1984. a sündinud N seeniorid I; 1964.–1969. a sündinud M seeniorid II; 1969.–1974. a sündinud N seeniorid II; 1963. a ja varem sündinud M seeniorid III; 1968. a ja varem sündinud N seeniorid III.

Tulemuste arvestamine: Igal etapil võisteldakse kahes erinevas stiilis. Vanuserühma etapi võitja selgub aegade liitmise tulemusena. Etapil saavutatud I koht annab 20 punkti, II koht 17 punkti, III koht 15 punkti, 4. koht 13 punkti, 5. koht 12 punkti jne. Üldarvestuses saab võrdsete punktide korral määravaks suurem paremate kohtade arv ja ka selle võrdsuse korral määrab üldvõitja kõikide ujumiste koguaeg.

Programm:

27.01.2019, I etapp
2008. a ja hiljem sündinud 25 m rinnuli ja 25 m vabalt, teised vanuseklassid 25 m rinnuli ja 50 m vabalt.

17.02.2019, II etapp
2008. a ja hiljem sündinud 25 m vabalt ja 25 m selili, teised vanuseklassid 25 m vabalt ja 50 m selili.

17.03.2019, III etapp
2008. a ja hiljem sündinud 25 m selili ja 25 m rinnuli, teised vanuseklassid 25 m selili ja 75 m kompleksujumine (25 m selili + 25 m rinnuli + 25 m vabalt).

14.04.2019, IV etapp
2008. ja hiljem sündinud 25 m rinnuli ja 25 m vabalt, naised alates 1984. a ja varem sündinud 50 m rinnuli ja 50 m vabalt, teised vanuseklassid 50 m rinnuli ja 100 m vabalt.

Ahjukoolitus Obinitsas

EVE ELLERMÄE

„Miks korsten tõmbab?“ – „Ikka sellepärast, et kui tuli on ahjus, siis on all soojem, ülal külmem ning soe suits liigub ülespoole, puhas füüsika…“

Nii see algas. 18. detsembril kogunesid Obinitsa muuseumi ahjuteemalisele koolitusele „Kõik ahjust! Ehitamine, kütmine, puhastamine“ huvilised Luhamaalt Räpinani. Kokkukutsumise eesmärgiks oli võimalus saada ja küsida asjatundjatelt otseinfot. Kõnelejad-vastajad olid muuseumimajas äsja valmis saanud uue ahju ja pliidi tegijad pottsepp Margus Järv ja pottsepp-meister ja korstnapühkija-meister Koit Koppel.

Aeg lendas kiirelt, juttu jätkus ning lisaks üldistele teemadele sai igaüks enda konkreetsed päevakohased küsimused ära küsida.

Selgus ka, et kokkukogunenuist on enamik ka ise pottsepatöödele või korstnapühkimisele käe külge pannud, parandanud soemüüri või kohendanud pliiti.

Siinkohal mõned koolitusel jagatud näpunäited:

Ahju kütmine algab vähemalt päev varem puude tuppatoomisest, et nad kuivaksid. Niiske puu annab vähem sooja.

Ahju ei pea täiesti puid täis toppima, siis on oht ahju üle kütta. Eriti kui pole kütnud mitu päeva, tuleb alustada koldes väiksema puudekogusega. Koldesse pane puid pool kuni kolmandik kolde kõrgusest. Sügisel esimeste kütmistega ja uue ahju sissekütmisel jäta siiber lahti, et niiskus saaks korstna kaudu eralduda.

Oluline on korstna eelsoojendus. Tuld võiks alustada ainult suvesiibriga – nii soojeneb korsten kõige paremini – tulemuseks parem tõmme ja parem korstna tervisele ka.

Ahju tervisele on parem, kui kütmiskordade vahel on võimalikult vähe kõikumisi. Suvilas või saunas tasuks seetõttu tellisahju asemele kaaluda metallkaminat või metallsüdamikuga kaminat.

Ahju kütmise ajaks peaks piisama 90 minutist. Parimad halud on läbimõõduga 7–10 cm, mis põlevad ühtlaselt ja intensiivselt, nii et ei ole vaja eriti tuld segada.

Prügi ära ahjus põleta, ahju läheb ainult küttepuu, muidu on suur oht korstna pigitumiseks ja põlemaminekuks. Tulehakatuseks on parim kasetoht või tõrvas.

Kui lased teha uue ahju, peab selle teinud kutsetunnistusega pottsepp sulle väljastama ka ahju passi koos kasutusjuhendiga ja lõõristiku skeemi või kirjeldusega. Ahju pass muutub eriti oluliseks siis, kui tehakse kinnisvaratehinguid.

Ahju ehitades on oluline šamottkivide kvaliteet, selle pealt ei tohiks kokku hoida, muidu võib juba paari aasta pärast olla vaja ahju parandada. Ka siis, kui vana ahi jahtub ruttu, on tõenäoliselt ahjusisesed kivid pudedad.

Ahju ehitades on oluline arvestada ka ruumi suurust ja õhu liikuvust. Pottsepp peab mõistma füüsikat ja arvestama ehitatava ahju materjalide soojuspaisumisega. Ahju krohvimisel tuleb kindlasti kasutada spetsiaalset klaaskiudvõrku, mitte metallvõrku.

Metallkorsten peab kindlasti olema soojustatud.

Korstnat pühitakse ülalt korstnast alla küttekolde suunas, kui kiirustad, on tulemuseks suur tahmapilv. Tirguta nagu kala püüdes. Pane märg ajaleht ümber siibri, siis ei aja korstna ja lõõride pühkimise ajal nõge tuppa.

Eramajas peab kutsetunnistusega korstnapühkija käima iga viie aasta tagant, kortermajas igal aastal.

Kutsu korstnapühkija koju kevadel või suvel, siis ei pea pikalt ootama.

Obinitsa muuseumi uus ahi.
Foto: Evelyn Turvas

Värska Gümnaasium tegutseb unikaalses seto kultuuriruumis. Kooli missioon on luua õpikeskkond, mis toetab julgete, loovate, hoolivate ja tegusate noorte kujunemist ning tagab noorte eluga rahulolu ja edukuse.

Värska Gümnaasium võtab konkursi korras tööle

ÕPPEALAJUHATAJA

Kandidaadile esitatavad nõuded:
- vastavus kvalifikatsiooninõuetele: magistrikraad või sellele vastav kvalifikatsioon, õpetajakutse ning juhtimiskompetentsid;
- eelnev pedagoogilise töö ja haridusasutuses töötamise kogemus;

teadmised haridusuuendustest ja haridusalasest seadusandlusest;
- eesti keele oskus kõrgtasemel ja ühe võõrkeele oskus suhtlustasandil;
- hea arvutikasutamise oskus;
- tööülesannete edukaks täitmiseks vajalikud isikuomadused: usaldusväärsus, vastutustunne, korrektsus ja täpsus, väga hea koostöö- ja suhtlemisoskus, õpi- ja otsustusvõimelisus, analüüsi- ja planeerimisoskus.

Pakume:
- mitmekülgseid eneseteostuse- ja arenguvõimalusi;
- võimalust töötada särasilmsete õpilaste ja toetavate kolleegidega;
- võimalust panustada kooli arengusse;
- töökoormust 1,0 ametikohal.

Tööle asumise aeg: esimesel võimalusel alates 15. veebruarist 2019.

Konkursil osalemiseks palume esitada järgmised dokumendid:
- motiveeritud avaldus;
- elulookirjeldus (CV);
- kvalifikatsiooni tõendavate dokumentide koopiad;
- kandidaadi soovil muud dokumendid.

Dokumendid esitada hiljemalt 6. veebruariks 2019
e-posti aadressil kool@varskakool.ee või postiaadressil Pikk 13, Värska alevik 64 001, Setomaa vald, Võrumaa.

Lisainfo: tel 513 4782 või liina.palu@varskakool.ee (Liina Palu, direktor).

Petseri Põllutüükuul, 2

NASSARI ELVI

Jutu alostus detsembrikuu aoleheh.

Koolijuhataja Tõnnisõ Karlal tull´ koolitalo kõrraldamisõga pall'o vaiva nätä', kuna maa, mia koolilõ algusõh saadi, oll´ kivve täüs, põllumaaki' hainadsõ', päälegi läts edimäne aasta saak vil' ka vihmadsõ suvõga hukka. Nelä edimätse aastaga jouti ni kavvõ, õt maa' sai' ar' väetet ja kivi' koŕat, kraavi' puhastõt ja torotõt. Üles hariti mitu hektarit uudismaad ja süütü, naati kasvatamma hüvvä Sangastõ rükä. Koolil olli' põllu' Laasõruva nii Maarino krundõh, mõlõmbah säeti sisse 9–10-välä külvikõrd – eläjilõ ja hobõssilõ oll´ vaia kasvata' parembat haina ja jõusüüki.

Vahtsõ' kooli- ja majapidämishuunõ' olli' rahvalõ kavvõ nätä'. 1928 ehtedi ümbre kooli päähoonõ (valmis sai 1929. a suvõl), mano ehtedi kooli sann-mõsuküük, koh tõõsõ kõrra pääl olli' katõ koolitiinja ja tüülistõ korteri'. 1930 sai valmist vahtsõnõ pitoonpostõga laut üteh kaŕaköögi, eläjäsöögi- ja piimähoiuruumiga. Laut oll´ ehtet suur, 27-le eesti maatõugu eläjäle. Sama katusõ all oll´ ka tall kuvvõlõ hobõsõlõ ni kolm sulgu tsiolõ. Koolil kõik vajaminnev opmisõst olõmah, hädä oll´ õnnõ tuuh, õt opjit inämb haaru-s! Nii anti 1930 sügüse avaldusi sisse katõsa, opma nakaś õnnõ viis. Tuu oll´ majanduskriisi aig, linahinna' olli' sadanu' Petserimaal pia kolm kõrda ja nätä' setodõ ku ka vindläisi jaost paistu talolatsi amõdikuuli saatminõ veiga vaivalinõ ettevõtminõ.

Asi läts nii kavvõ, õt põllutüüministeeriumist anti kõraldus jättä' tüüle õnnõ üts oppaja, a tuul olnu jal' veiga suur tüükuurma vitä'. Nigu õgal tugõval tegijäl om vaindlaisi, nii oll´ koolijuhil Tõnnisõlgi vastalitsi. Arvada' Petseri Põllumeeste Seldsist mõnigi aamõdiveli-agronuum. 20. augusti 1932. a aoleheh Kaja kiroť kiäki „Petserimaa põllumees“ nime all jutu „Kas riik toetab venestamist?“. Sääl kirotõdi, õt koolih valitsõvat vinne vaim, kuna koolijuhataja pidi uma koolilõpu jutu vinne keeleh. Seletüseh aolehele kiroť koolijuht külh vasta, õt ministeeriumi luaga või oppust anda' koolih katõh keeleh ja nii olõ-i tä midägi võlssi tennü ni uma jutu oll´ tä pidänü kõkõpäält eesti keeleh ja peräst vinnekiilse kokkovõttõna, õt ka vindläse' ja lätläse' arvu saasi', a nätä' oll´ kinkõlõgi timä persoon vastakarva. Perästpoolõ asi külh paranõsi – kooli lõpõť 1931.–1932. aastal külh 10–13 nuurt, a põllutüüministeeriumi puult võeti nõust panda' etteotsa siski vahtsõnõ koolidirektri. Plaaniti muuta' ka kooli opikava nii, õt ettevalmstust anda' tulõvaisilõ väikopõllupidäjilõ – Petserimaal oll´ muu Eestiga kõrvotsi kaiõh vähäse maaga talla veiga pall'o. Rõhku tull´ koolioppusõh inämb naada' pandma lamba-, kitsõ-, jänese- ni kanakasvatusõlõ, niisama aiandusõlõ ni mehiläisi pidämisõlõ.

Kooli ümbrekõrraldaminõ

1. augustist 1932 sai vahtsõst koolijuhist Rudolf Noor (7.10.1890 – 3.6.1986), kiä oll´ lõpõtanu Tarto Ülikooli agronoomina. Timä jäi kuuli pikäst aost, kooni riigikõrra muutumisõni, vil' ka sõa algusõnigi. Kuigi kooli nimme õs muudõta', naati senitsest inämb rõhku pandma aiandusõlõ ni kodomajandusõlõ. Vasta naati võtma 16-aastaisi nuuri, kinkõl oll´ 6-klassilinõ algkooliharidus ni taloh vähämbält üteaastanõ tüütegemise kogõmus.

Opminõ oll´ jaet nii, õt oppi' tull´ kokko 42 nädälit, puul talvõl, puul suvõl. Talvinõ koolitüü nakaś pääle hüä varra. Kell 5–6.30 olli' laudatüü', sis 7.30–8 hummogusüük. Sis naksi' pääle koolitunni' kooni lõõnani. Süüdi kell 13–14, sis jal' kooni kellä 18-ni koolitunni'. Pääle tuud tull´ talita' eläjä' ja tetä' muu' tüü'. Õdagut süüdi kell 19.30–20. Suvinõ aig oll´ inämbüseh n-ü kihälinõ tüü: aia hoolõhpidäminõ, mehidsehoid, kaŕatahele kiroť koolijuht külh vasta, õt ministeeriumi luaga või oppust anda' koolih katõh keeleh ja nii olõ-i tä midägi võlssi tennü ni uma jutu oll´ tä pidänü kõkõpäält eesti keeleh ja peräst vinnekiilse kokkovõttõna, õt ka vindläse' ja lätläse' arvu saasi', a nätä' oll´ kinkõlõgi timä persoon vastakarva. Perästpoolõ asi külh paranõsi – kooli lõpõť 1931.–1932. aastal külh 10–13 nuurt, a põllutüüministeeriumi puult võeti nõust panda' etteotsa siski vahtsõnõ koolidirektri. Plaaniti muuta' ka kooli opikava nii, õt ettevalmstust anda' tulõvaisilõ väikopõllupidäjilõ – Petserimaal oll´ muu Eestiga kõrvotsi kaiõh vähäse maaga talla veiga pall'o. Rõhku tull´ koolioppusõh inämb naada' pandma lamba-, kitsõ-, jänese- ni kanakasvatusõlõ, niisama aiandusõlõ ni mehiläisi pidämisõlõ.

Kooli ümbrekõrraldaminõ

1. augustist 1932 sai vahtsõst koolijuhist Rudolf Noor (7.10.1890 – 3.6.1986), kiä oll´ lõpõtanu Tarto Ülikooli agronoomina. Timä jäi kuuli pikäst aost, kooni riigikõrra muutumisõni, vil' ka sõa algusõnigi. Kuigi kooli nimme õs muudõta', naati senitsest inämb rõhku pandma aiandusõlõ ni kodomajandusõlõ. Vasta naati võtma 16-aastaisi nuuri, kinkõl oll´ 6-klassilinõ algkooliharidus ni taloh vähämbält üteaastanõ tüütegemise kogõmus.

Opminõ oll´ jaet nii, õt oppi' tull´ kokko 42 nädälit, puul talvõl, puul suvõl. Talvinõ koolitüü nakaś pääle hüä varra. Kell 5–6.30 olli' laudatüü', sis 7.30–8 hummogusüük. Sis naksi' pääle koolitunni' kooni lõõnani. Süüdi kell 13–14, sis jal' kooni kellä 18-ni koolitunni'. Pääle tuud tull´ talita' eläjä' ja tetä' muu' tüü'. Õdagut süüdi kell 19.30–20. Suvinõ aig oll´ inämbüseh n-ü kihälinõ tüü: aia hoolõhpidäminõ, mehidsehoid, kaŕatahobõsõ'. Tsiko olõ-s pall'o, kokko kuus, a kanno oll´ üle poolõsaa. Peeti ka jänessit, a nuid oll´ veiga vähä, peräkõrra jäi perrä õnnõ üts. Mehitsidõpidäminõ läts kah höste, algusõh oll´ kolm pakku, a perästpoolõ joba säidse. Tõuvaskit ja -põrssit müüdi uma nulga Emilie ja Šuvalovi Aleksander. Koolijuhataja eis' opaś muid opiainit ja oll´ ka koolitalo (oppõmajandi) valtsõja. Pääle oppajidõ olli' koolih ammõtih viil iihtüütegijä (mehe') ja kaŕaravtsõja' (naase').

Koolih opminõ oll´ massulda, prii oll´ ka kortõr üteh kütte ja valgusõga. Eleti ütehkuuh, õga 2–5 opja pääle oll´ sisse säet mööblikraamiga tarõ. Süüki valmstõdi ütitselt, söögi iist tull´ massa' 15 krooni kuuh. Opjidõ ütisküüki juhať Ignatov-Selja, kiä anď sis ütekõrraga ka söögitegemisõ oppust. Kuna tüü iist massõti opjidõlõ ka kukipall'o rahha, sai tuust söögi iist massa'. Kehvembilõ massõti kooli puult ka tugirahha, kuna aasta joosul tull´ osta' vihkõ, käsitüümatõrjalõ ja muud vaiaminevät, kuna pidi' hindäl olõma tüürõiva' ja -kängidse', pääle tuu vil' ka alosrõiva' (3 komplekti), sängürõiva' (2 komplekti), käteräti', padi, magamistekk, helle päävätekk, postelakott ni siip.

Vahtsõt muudu kõrraldõt kuuli oll´ pall'o tahtjit – 1933. aastal pässi opma 24 poissi-tütrikku, a tahtjit oll´ olnu' 70. Opati kõkkõ, midä umah talopidämisõh vaia: kuis tallo majanda' ja umma aigu planiiri', määndse' põllutüüriista' ja väetise' kohe sobisõ', määndse' sordi' omma' tulusamba', kuis eläjit ravitsõda', vilja kasvata' jne. Opati kõkkõ, minkõst tull´ umah talopidämisõh kassu, ja rahvalõ jää-s tähele pandmalda, õt koolih tetti tüü ar' aigsahe, põllu' ni aid anni' hüvvä saaki.

Vahtsõ koolijuhi all

Koolil oll´ kõrralinõ piimäkari, 18–21 lehmä, pääle tuu vil' 7–9 hõhva ja üts pull. Lehmä kotsilõ nüsseti keskmätselt 2,6–2,7 tonni piimä aastah, tuu oll´ Petserimaa kotsilõ veiga hüä piimäand (tuul aol oll´ Eestih ar' riigimõisuh keskmäne piimäand üle 3 tonni). Hobõssit oll´ koolitalol kokko kuus, nuist kats olli' noorõ' läne, a hüä riigikeele mõistja. Kuna timä oll´ opnu ja tävvendänü hinnäst perästpoolõ vil' ka Tarto lähkoh Vahi aianduskoolih ja Riiah, sis oll´ täl hüvvi tiidmiisi, kuis aiatüüd tulusambast muuta'. Nii ehtedi timä nõvvu perrä koolilõ vahtsõnõ triiphoonõ, koh liltalomeestele, nuidõ perrä oll´ kah hüä suur nõudminõ. Kooli majapidäminõ oll´ kõrralik ja opja' teie' hüvvä tüüd – ku 1936 oll´ Petserih põllumajandusnäütüs, sis sai kuul uma sissetett söögikraami, puuistikidõ, pudelipiimä ni poissa-tütrika käsitöie iist mitu edimäist ja tõist avvuhinda.

Petseri põllutüükooli huunõ ümbreehitämine.
Eesti Põllumajandusmuuseumi kogo

Hainatego Petseri põllutöökoolih.
Eesti Põllumajandusmuuseumi kogo

1933. a vällälinnust jäi kooli mano kärnerinä tüüle Šuvalovi Alaksander, kohalik vindle ja varahist köögivilja naati kasvatamma. Kaup läts höste, liinah oll´ tuu perrä veiga suur nõudminõ ni kuul sai kaubast hüvvä hinda. Tetti ka viläpuuaid, kost müüdi puuistikit.

Rõhku naati pandma kanakasvatusõlõ: ehtedi vahtsõnõ moodulinõ kanala, koh olli' kanno joosuaia', puutüü tunnõh meisterdõdi kontrollpesä', kanno tõuarõtusõ jaost ostõti vällähaudmisaparaat (inkubaator). Õt kaŕapidäminõ ar' tasosi', naata-s inämb piimä meierihe viimä, a pudeliihi pandma ni liinah müüki vidämä. Kõrralikust joogipiimäst olli' huvitõt nii maakunnahaigla, poodi', pääle nuidõ ka koolioppaja' ja tõõsõ' haridu' amõdimehe'. Piimä ja aiakraami veost ostõti koolilõ Chrysler-auto. Ostõti ka mehhaanilinõ jahuveski, mia tüüť krassina (petrooli) jõul, koolil oll´ kats krassinamootorit, selle õt elektrit olõ-s ja elektrijaama saa-s tetä', kuna krundi pääl olõva uja langus oll´ väigokõnõ. Eesti ao lõpuh ostõti vil' ka traktor ja linaharimismassina'.

Põllu' olli' suurõ', väetist oll´ mano vaia, inämbä oll´ ka lehmi, allapanost oll´ vaia liisnalt turvast. Tuud kaibõti pall'o, a tuud ka pall'o ar' kulusi. Turvast oll´ vaia ka iä hoitmisõst, minkõga jaahtõdi piimä. Nii ehtedigi piimä hoitmisõst pitoonist (betoonist) iäkeldri. Tuu jaost tetti kooli man pitoonitüü kursusõ', minkõst saiõ' osa ka ümbretsõõri olõva' taloperemehe'. Oppaja oll´ tulnu peräle kogoni Kunda tsimendivabrikost. Kursus oll´ paigapäälse rahva siäh veiga hinnat, kõik ehtüstüü sai ütehkuuh tettüs kolmõ päävägа.

Laasõruvah tetti kooli man muidki lühembäaolitsi kursuisi, minkõst seto' vahtsit tiidmiisi-oskuisi saiva'. 1930. aastidõ lõpuh kõrraldõdi traktoristõ-masinistõ kursus, koh kohaligu suurmaapidäjä Pildi Gustavi Fordsoni-traktor kõrda tetti ja põllu pääl kündmist opti. Inne tuud oll´ koolih oppus traktori ehtüsest ja tüütämisõst (kavvõmbast tulnu' kursuslasõ' saiõ' sääl ka üümaja ja söögi). Kooli 1937. a lõpõtanu Toomigu Joann, kiä elli veiga vanast (kuuli minevä aasta), om mullõ kunagi kõnõlnu, õt koolist saadu' massinistilua' pästi' sõa aigu timä elo – tüüpataljonist, koh pia poolõ' mehe' hukka saiõ', saiõ tä amõtihõ määntsegi ohvitsõri sohvrist.

Kooli man kõrraldõdi tõisigi kursusisi. 1930. aastidõ tõõsõl poolõl naati üle Eesti kõrraldama kodokaunistusõ kihotustüüd. Tetti Petserimaalgi värmmiskursuisi, koh opati eis majavärmi (rootsi värmi) kiitmä. Kuna värmitegemisõst oll´ vaia rüäjauha, mitä õgaütel õks aidah oll´, sis tulõ-s tuu hind otsani kallist. Oppama kutsti Talinast kooli mano kodokaunstamisõ seldsi instruktor. Koolijuhataja Noorõ mälestüiste perrä olõvat nii mõnigi kohalik talomiis lubanu kodo minneh uma' talohuunõ' „tuu paari krooni iist“ üle võõbada'.

Lätt edesi järgmätseh leheh.

Vahtsõnõ aastak

SARVÕ ÕIÕ

Mi kõik olõ üle elänü' 2018. aastaga viimätse kuu segätse' päävä' ja śoo vahtsõ numbriga' aastaga üleminekiao. No' haŕotammi nummõrd 2019, õt essüsi-i ütegi' tähtsä paprõ man.

Vahtsõnõ om vahtsõnõ. Sügüse om koolilatsilõ vahtsõnõ kooliaastak ja sis mõtlõsõ' latsõ' ja suurõ', õt lääsi' õks höste. Sama no'. Höste lättki', kooni' edimätse häkelüse vai halvusõni'. Ja õks mõtlõt, õt huvtav, midä śoo aastak vahtsõt tuu.

Ilosal valgõl talvõpääväl, ku ilm om tassa, tulõ hulga mõttit, midä kõkkõ võisi' ja piasi' suvõl tegemä ja kuvvamuudu olõma. Talvõl vaest mõtõldas jo lämmä suvõ pääle, ku õgal puul inäp tegemisi ja vaest ka' ќaumisi kohegi' kavvõbahe, kindlahe om suuri kodotsit kamandamisi. Setomaal oodõtas praasnikka, nii innidseao ummi ku vahtsit vällämärgitisi. Kõik vanaimä' uutva' ummi latsi ja latsõlatsõkõisi maalõ.

Pia, ku pääväkese' jo' tśuut pikebast läävä' ja päivä nakas inäbä paistumma, sis naatas siimnidõ pääle mõtlõmma, õt midä tasosi' keväjä maaha panda'. Ќaudas puutõ piteh ja otstas tundmalda' siimnit, õt olõs sügüse huvtavap kaia', õt määne tuu vagivahtsõnõ taimõkõnõ õks om ja kas om maulõ makus, kas tasos järgmätsel aastagal vahtsõst maaha panda' vai jättä' śookõrd viimätsest.

Ku no' kõrrast tagasi mõtõlda', sis aastak läts müüdä valu joosuga'. Kindlahe tulõ ja lätt ka' vahtsõnõ joostõh. Śoo aastak om hõigat keeleaastagas. Hüä, õt om arvu saad, õt uma kiil om õga rahva jaost tähtsä. No' sis naatas keelest ja keelist inäbä kõnõlõmma ja ka' umah keeleh kõnõlõmma, poontamma, dokumente kirotamma. Haľas tii uma imäkeelele!

Meil om imäkeeline laulukiil ja ku om leelopäiv, sis laulõtas laula, midä oldas imält opnu'. Nii õt śool aastagal läävä' imä' hinda, immi pandas tähele. Imäkeeline Setomaa!

Seto Folgil om päri musi! Tuuh om mitu huvtavva mõtõht – küüsü' tśukko, olõ' peri tśukkoandmisõga' vai tuu või olla' perändüs. Kaemi, näemi!

No' om vahtsõnõ Seto Küük, mia või tetä' huvtavvi käänähüisi, a kindlahe külälisõ' ja umarahvas uut kostipäivä, õt kostma minnä', ku hindäl piaai kosti üteh olõma. Käsitüü Kogo kõrraldas pilopäävä, õt saasi' midägi' huvtavva pilota' miihile. Oodami keväjäst pilopäivä!

Ja kunigriigipäiv tulõ jal' tävveste vahtsõh kotusõh – Küllätüvä küläh. Jo tuuperäst vaia kunigriigipääväle minnä', õt nätä' kotust ja kaia' küllä. Setomaa valla' omma' kuuh üteh vallah ja sis no' vaest nakaski' õga kõrd olõma kunigriigipäiv vahtsõh kotusõh.

Hüvvi mõttidõ ja plaanõga' edesi hummõnistõ päivä! Laula ja tandsmisiga' kunigriigipääväle! Suuri sõiruga' ja hüvvi piirakidõga' paasapääväle!

Marimaal Untšo küläh eläs mustinõ vägi

Marimaal, Soomõ-Ugri kultuuripääliina Šorunža 2019 vallalõtegemisel käve ma Hõrna Riekaga 10. ja 11. jaanuaril. Untšo külä om näil uma külänimi ja tuu om ka näide logo pääl kiräh.

KAUKSI ÜLLE

Untšo om üle tuhandõ inemisega külä, kuuh lähikülliga 2300 inemisega piirkond. Külä om Morki rajoonih, mis om kõkõ suurõmba mari rahvusõst elänikõ protsendiga rajoon. Om jo joba tuust aost pääle, ku Ivan Groznõi ehk Julm Juhan uhkit marilaisi allutama naaś, soomõugrilasi piirkondõ piire segi aet, ümbre asustõt, pakõma aet, rahvusi segät ütstõõsõga. Just Morki rajoonih om mari kultuur tukõv ja jovvulinõ, sais umausu ja kogokunna kimmä alospõĺa pääl. Ku Mari riigipoliitikah olĺ perestroika aastil ja alostusõh kats riigiusku – näütes jalgpalliplatsõ vai muid rajatisi käve' sisse õnnistama kõrvotsi õigõusu papp ja mari kart, sis nüüd om Marimaa pääliina Joškar-Ola keskliina president Markelovi aigu ehitet kremlitaolinõ osa, täüs vahtsit õigõusu kerikit, ja tett mitu kellämängu eesliga ikooni sõidutamisõga. Kohaligu' ütli', õt tuu om disniländ.

Joškar-Olah võeti meid, Fenno-Ugria esindüst ja Bõgi delegatsiooni vasta riiklikul tasõmõl. Kävemi vahtsih muuseumõh ja galeriideh. Kultuuripääliina pidolik kontsert ja tseremoonia tetti Mari teatrih, mink direktor om Talinah opnu mari Erik Juzõkain. Olĺ korgõl tasõmõl tandsu ja ilosit kohtumisi. Muuseumih olĺ eksponeerit ka kats suurõ kunstnigu, etnofuturismi kunstiliikumisõ alostaja Aleksander Ivanovi maali. Säälhulgah Obinitsah mi galeriih mitmit aastit väläh olnu „Hingepuu".

Pääliinah om mitmit söögikotussit mari rahvuslikõ süüke ja ilostuisiga. Õdagu lõpõtimi Iraida Stepanova käsitüükuah. Timä om tikandimeistri, kiä om asutanu tüükuja, kauplusõ ja pühäpääväkooli kuuh väiku muuseumiga. Timä mano koŕatas vannu käsitüüesemit, nuid pildistädäs ja joonstadas mustri kruudulisi papridõ pääle üles. Pisukõsõ tugõ näid ka kultuuriministeerium. Tä om vällä andnu mitu raamatut ornamente, märke, niinimetet mari ruunõ kotsilõ. Tullʹ kogo sularaha mis üteh, kokku klappi' ja raamat üteh tuvva'.

Muuseumih kuulsõmi giidi käest, õt kui marilaisil peräst vinne vürste ala jäämist sepätüü ar' keeleti ni ehte' olli' hauda üteh ar' pantu' lahkunuilõ, naati ehtide märke tikmä rõividõ pääle. Tuu muud om śooniaoni. Vannu nõgõsõst, kanepist ja linast koet kangast rõividõ kõrvalõ omma' ilmunu' ohkokõsõst poodirõivast śooilmarõiva'. Tetäs niinimetet rahvarõivaarõnduisi, pidolikkõ kleite ja hammit mari artistele, kooridõlõ. Mehe' kandva' mari kirjuga tikit lipsa pidolikul puhul.

11. jaanuari hummogu alaś kavva oodõt avamispido, mis olĺ valmistõt aastavahetusõ kommõtõ perrä.

Ku massina' joudsõ' külä värehtile, olĺ vastah liinapää ehk külänõukogo esimiis rahvusliku joogiga, midägi kaljataolist, midä pakuti tsirgupääle pandas linapeo vai viläviihk, õt küllust kuhjaga vahtsõl aastal tulõs.

Nüüd visksi' näio' vilti üle värehti, kas śoo aasta tulõ tallo jäiä' vai vällä mehele minnä'. Üts näio visaś saapa õkva värehti katusõ pääle pistü – tiid mis saa...

Nüüd viidi meid tarrõ, koh nuuri näiodõ elo ja saatusõ ennustaminõ läts edesi. Mitu vuuri sõrmus kilksus vasta klaasi, nii vanalt läät mehele. Määntsit ringe niidi peräh olõv nõgõl tege, saat tiidä', kas tulõ poig vai tütär. Ja sis tuudi kikas kohalõ, kammits jalah. Iih olĺ täl leevä-, raha- ja vilätaldrik. Midä kikas nokma lätt? Kikas peläs tarõtäüt rahvast, a midägi tä õks ar' ennust. Määndse tütriku iist tulõ terri nokma, tuu saa mehele. Mul tulĺ miilde, kuis umal aol Obinitsa kultuuripääliina avamisõ pido aigu ma tei ka ettepanõki pini ja kikas ennustama tuvva' tarrõ, a tuukõrd lää-s tuu kavva sisse.

Nüüd, peräst säidset lavvahkäumist tulĺ sis aamõtlik õdagusüük pühä ahopiiragu ja toostõ ni kingitüisiga.

Ku pido ja toosti' ja tsirguga pildi' valmis sai', vei liinapää meid uma sõsarõ poolõ küllä. Ilosah suurõh vahtsõh elämiseh olĺ uhkõ kallis köögitehnika ja mööbli, a õks hüä mari vaim ja kombõ'.

Küläh olli' ehitet vahtsõ' välikäimla', mulguga põrmandu seeh. Üttegi viiga WCd mi trehvä-s. Aga ku mi olli viimädse käigu sooritanu lauda tagomadsõh otsah hanõsullu kõrval olõvah tilĺokõsõh ilma ussõlda praoh ja hanõdõ kisa saatõl, sis nakaś tunduma, õt äkki mahe Setomaa ka nõst autentse välläkäugi avvu sisse, elamus määne!

Aiťumma vastavõtjilõ, süütjile, juutjilõ, tandsutajilõ, sõidutajilõ!

Kultuuripääliina avaminõ. *Kauksi Ülle pilt*

Kikas ennustas aastat. *Kauksi Ülle pilt*

Tsirguimä' Untšo küläh Marimaal. *Kauksi Ülle pilt*

Rahvussüükega katõt laud Untšo küläh. *Kauksi Ülle pilt*

Vahtsõaasta hobõstõga ajaminõ. *Kauksi Ülle pilt*

Untšo noorõ' sanditamisõ maskõga. *Kauksi Ülle pilt*

Istja’ ku vanaaolinõ tüü- ja ilopaik

Istja’ olĺ kõva käsitüüaig

NASSARI ELVI

Ku talsipühi lätt ar’, siis tulõ lihasöögi aig. Kõkõ pikemb lihasüük olĺ 11 nädälit, kõkõ lühep 6 nädälit. Lihasöögi aig lõppi maaselitsa pühäpääväga. Tuu olĺ külätütrikõlõ sis ka ütine istjidõ aig. Sääne kommõ olĺ ka vindläisil, kutsti subrätki. Mõnõl puul om Setomaalgi kutsut nuid talvitsit kokkosaamiisi supräätka’.

Minti kohegi üttekokko, koh suurõmp tarõ olĺ, istma, käüti ka kavvõmbihõ küllihe sugulaisi poolõ. Õgal ütel olĺ uma tüü üteh: kel kaputit, kel kindit vai midä muud. Uma vadsakott pidi kah üteh olõma. Mia lühemb johtu lihasöögiaig olõma, tuu rutumba naati pääle talsipühi istjit tuuma. Meheleminekiiäh tütriku (mõrsjatütriku) kutś ristesä vai ristimä hindä poolõ, vahel kutś ka tõõsõ’ umadsõ’, nigu istjatütriku sõsarõ’-vele’. Käüti hobõsõga peräh, tütrik (istja) eis’ võtt́ üteh voki (vanal aol kistavarrõ) ja lina’ – ütehkuuh olĺ veeselämb präetä’. Vanal aol tuudi istjilõ üteh ka vannu paapu – kas vai sada aastakka paaba vana, a õks kutsuti umma kodopaika istma.

Istjilõ võeti vanast ka vähämbit tütärlatsi, nuu’ koiõ’ määnest vüüraigakõist. Nii ku tütärlats suurõmbast kasvi, panti jo präetämmä, kuna tuulaiga pidi mõrsjaiäh tütrikul (mõrsjatütrikul) mehele minneh pridanat kõvastõ olõma. Annivakka naati jo varra valmstama, ütleminegi olĺ: tütrik põlvõkorgu, annivakk rinnakorgu. Edimält, ku präetämmä opati, anti paklit tetä’, perästpoolõ, ku jo mõistma nakaś, anti linno. Ku paklakuutsli otsa nakaś minemä, tetti paklaperäkene lahehõst, höörätõdi sääne ku munakõnõ, panti põrmaduhe ja tuli otsa. Ku paklatuustkõnõ üles läts, sis sai mehele. Kinkõl lää-s, tuu jäi veiga kurvast.

mä. Tüü jaost (asklõaost) kängiti jalga kotost üteh võedu’ tsuvva’, pääle tüüd panti saapa’ jalga. Mõnõh paigah olõvat pernaane ka veiga tüütegemist uutnu, sis näio’ kõnõlnu’, õt nuil istjil olõ-s õigõt olõkit. Noorõ’ tahtsõ’ õks lustilist olõkit, illo ja hõkõrdõlõmist.

Istma võeti õks sääne tüü üteh, midä mõistõti. Muido ku tüü mutt́u ar’, sis olĺ tõistõ man ka halv tagasi võtta’. Selle ka, õt istjidõ tüüoskust veiga kaeti – pääle naistõ kaiõ’ tśuraki’, käsitüüle käbehe’ mõrsjatütriku’ olli’ hinnah. Tśura’ istõ’ päivä niisama ümbre lavva, aiõ’ juttõ vai mänge’ umavaihõl kaartõ. Vahel lätsi’ nä tütrikka mano ka timbutama: „avidi’“ prääditäjal kuutslist linno kisku’, nii õt lang jämmest läts ja vokisilmäst läbi mahu-s; „lõpõdi’“ pooligu kinda eis’ ar’ vai võti’ vüüvarba käest, õt võlssi om pant. Ütegi säändse halva naĺa pääle tohi-s tütrik pahada’, oll´ tiidä’, õt istmah ollõh proomti timmä õgatmuudu perrä. Istmah olti vanal aol nätäl vai kats, illatsõmbal aol vähämba. Istja’ tuudi puulpühätsel pääväl ja ar’ viidi kas pühäpäävä vai iispäävä. Vanal aol olĺ õga neläpäävä ja pühäpäävä kuĺanja, perästpoolõ jo muil õdagil kah.

Ütehkuuh ilotõdi-kul´atõdi

Kuĺatama minti sinnä’, koh suurõmb tarõ ja rohkõmb istjit. Suurdõ küllä taheti õks parembahe ku väikeste, selle õt sääl olĺ palĺo tõisi istjit ütehkuuh ja tśurrõ kah mitmõsugutsit. Ku tiidä-s, koh istja’ omma’, sis istja’-tütriku’ väläh lauli’ ni helü pääle joosi’ ka tõõsõ’ tütriku’ kokko. Inne muidogi tetti hinnäst ilosast, mõsti ehtit, suiti päid (kaeti, õt hiusõjuun õkva olõsi,) ni värmti põsõ’ höste vereväst.

Istjidõ aigu olĺ kõõl küläl nigu pühi, vanõmb rahvas käve ka õdagidõl kuĺanjat kaemah. Tśura’ tulli’ ümbretsõõri küllist istjilõ, pillimiis olĺ kah üteh. 19. aastasaa lõpupoolõ olõvat istjilõ määne kats-kol’kümmend tśurra kokko tulnu’. Mõnõ’ tśura’ saa-s mito päivä kodo – käve’ küllä pite ütest talost tõistõ istjit kaieh. Kinkõl olĺ küläh umatsit vai tutvit, sai ka niisama süvvä’, a ku olõ-s, sis võti’ poisi’ kolmõ-nelä pääle paar pudelat viina üteh, sis panđ pernaane näile sakuska lavva pääle.

Õdagu, ku istja’ jää-s vil’ pia magama, ütli’ tśura’: toogõ’ no’ olõ’ ar’ tarrõ, istja’ omma’ jo veiga väsünü’! Kuĺanjidõ aigu

Seto tütrik linno präetämäh. *Pilt Eesti Rahva Muuseumi kogost*

kaiõ õga istja magamahiitmisõst tśurakõsõ kõrvalõ, tśura’ jal’ proomõ’ hiili’ ütstõõsõ iist paremba-ilosamba tütriku mano. Istjilõ säeti asõmõ’ põrmanduhe, panti olõkoti’ ütstõõsõ kõrvalõ, mõnõh paigah tuudi õnnõ olõ’. Hummogidõ, ku’ istja’ tarõst olgi kokko kasõ’, lööti säält õks rätte, vöid ni kaalasallõ. Õdagu tulti sis maahajäänü’ aśolõ perrä.

Ku olĺ tütrikka veiđo, jäi mõni poiss „kuiva pääle“ – magasi ar’ niisama koh pingi all vai pääl. A ku tśurrõ olĺ vähä, saa-s istja’ veiga koŕada’ kah – tull´ võtta’ sääne, määne sai. Kualõ istjalõ kaaslaist haaru-s, sis ka naarõti, õt jäi kuiva pääle. Nuu’ mõrsjaiäh tütrigu’ jal’, kiä’ taha-s tśurra kõrvalõ, nuid peeti veiga kõrgist. Kiusati kah – ku kuĺanja aigu pilli mängiti ja tõõsõ’ tandsõ’, sis timä tandsma minneh jäteti mängminõ maalõ.

Kuĺanjidõ aigu üüsidõ veiga maada’ saa-s, sis istja’ päivä magasi’ üüsetse unõ perrä, päämätselt õks sis, ku kiäki näe-s. A tśura’ käve’ jäl’ kaemah, õt koh taloh maatas, ja naksi’ timbutamma: võiõ’ istjal suu nõõga kokko, lasi’ nõnna puuvillasavvu vai teie’ midägi muud ullimbat. Johtu tuudki, õt tütriku jala’ köüdeti kinni vai ummõldi padi sälä pääle. Tuudsamma teie’ ka tütriku’ tuulõ tśuralõ, kiä olĺ istjidõ poolõ magama jäänü. Kõnõldi kah, õt tśura’, kiä’ üüse olli’ „kuiva pääle“ jäänü’, köüdi’ kadõmeelest magajil paarikõisil jala’ kokko.

Päivä viidi istjit ka kuĺatamma. Külätśura’ panni’ hobõsõ ette, istja’ sõidi’ kuurmah läbi külä, vahel minti tõistõ vai kolmandahegi küllä. Pillimiis olĺ kah kambah, tütriku’ lauli’ seto laula, vahtsõmbal aol laulõti arvada’ jo pilli perrä (koolih opit laula). Mõnõ’ istja’ teie’ hindä naĺaperäst tśurast ja lätsi’ tõisi istjit kaema, ütli’, õt mi tulli vasigõnahku ja hobõsõhandu ostma. Mõnõ’ tütrigu’ jal’ tei’ hindit naasest – panni’ linigõ päähä ja suurõ’ rõiva’ sälgä ni käve’ talost tõistõ tiid küüsümäh. Ku näid ar’ tunda-s, sai hüä miil.

Kaeti hindilõ kaasasit

1897. a om Jaan Sandra seto istjidõst Hurda Jakobilõ kirotanu: Kõik istmä minek ehk istma kutsmine om üts peenikene ja kavval mõrsjide käsiturg, näütüspaik, mink man mõnigi kosilanõ mõrsja, mõrsja kosilasõ lööd, nii et ütski istmine kunagi kasuta jää-äi. Ku pernaane tahtsõ umma istjat määndsele tśuralõ naasest säädä’, sis panđ ka tśura istjidõga üteh hüvvä-parembat süüma, kai, kuis tuu õks rohkõmb näide puul olõsi’. Üteh perreh jal’ olĺ nii, õt pernaasel olĺ kats tütärd, vanõmb nuŕa-

Istjidõ laul tarõh tüü man

Setä õks aigu mi ammu oodi,
ammu õks oodi, kavva kaijõ.
Kunas õks istja’ tulõva’,
kunas õks kostija kutsutassõ.
Õt saasi ar’ kokko kuĺatama,
arma’ õks aigo viitemähe.
Umal õks kumul no kuĺatõlgõ,
umal viiel viitke aigu.
Ku õks meele õdak tulõ,
õdak tulõ, õks hämmär hällüs,
külä tulõ õks veli viioliga,
imekana õks kandlõga.
Sis õks karga kandlõ iih,
pia illo pilli iih.
Olõ õks mi uĺolda hobõsõ’,
valimilda varsakõsõ’.
Näiol om õks asõ aknil,
näio pido peränulgah.
Kassi om asõ aho pääl,
pini asõ pingi pääl.

dukõnõ-mustakõnõ, noorõmb jal’ ilmadu illos. Vanõmbat olĺ jo õgalõ poole umastõ poolõ istma saadõt, õks lövvä-s kosilast, ni tuu peräst saa-s noorõmbat tütärt kohegi saata’, tuud käkti kotoh. Peräkõrra ku vanõmb sõsar ristisõsarõ poolõ Petseri taadõ istma saadõti, löüdsegi säält hindäle hüä tśura. Tõõsõl talvõl läts noorõmb ka sinnä’ istma ni sai ka samma küllä rikkalõ poisilõ. Imäle miildü’ mõlõmba’ väümehe’.

Tütrikal tull´ umma avvu hoita’, mõnõgi tśurarõibõh tahtsõ õks niisama ar’ magahta’. Hinnäst poisi käest vallalõ kakku’ olĺ õks rassõ, olõ’ kõõ kahisi’ ja poisi’ nohisi’. Johtu nuidki olõma, kiä’ istmahkäümisõst latsõ saiõ’ ja õga tuul aol perrehe õks häülast kuigi taheta-s. Proomti õks sis kuigi ar’ mehele panda’, kas vai suurõ pridanaga. Samah saa-s vanõmba’ ka veiga vasta olla’, ku üüsene kosilanõ näide tütärd räähuht́. Ülti: Piät jo tehnämä, ku kiäki tulõ, kos tuu häü ots, ku tütärd põlõtas ja ütski tśura inämp mano magama tulõ-i. A olĺ palĺo nuidki tütrikkõ, kiä’ saiva’ istmah kosilasõ ja lätsi’ mehele. Istma õks veiga taheti minnä’. Ku mõnõl tütrikul olõ-s kohegi minnä’, sis otsti kas vai mõni vana vai vaenõ sugulanõ, kiä kutsusi’ mõnõstki pääväst istma.

Istjidõ kommõ nakaś Setomaal 20. aastasaa edimätsel poolõl vähämbäst jäämä. 1941. a keväjä om Lõkova küläst üles kirotõt, õt „istja’ omma’ jo ammudsõ’, unõhunu’“. Ja ku kokko tuldaski, sis pääväst-kolmõst õnnõ. Parhillatsõl aol vaest tulõva’ naase’-noorigu’ kokko õnnõ ütitsõst käsitüütegemisõst, kaasasit kaetas hindilõ joba muul moodul.

Setomaa Liit käivitäs

Setomaa Edendüsfondi (SEF),

mink iihmärk om härgütä’ Setomaal elävit inemisi, tegutsõvit ettevõtjit ja küläkogokundõ teostama ummi hüvvi ideesit, mia’ arõndasõ’ ello Setomaal.

SEF kogo ja jaga śoo iihmärgi teostamisõs rahalitsi vahendit.
Õga annõtus ja õga väärt tego vii ello edesi.
TOEDA’ SETOMAA EDENEMIST!
Mano saa lukõ’: https://www.setomaa.ee/kogukond/setomaa-edendusfond.

ÜMBREPANDMINÕ EESTI KEELEST SETO KIILDE

Eesti Kiränikõ Liidu tõlkjidõ sektsioon kõrraldas tõlkmisõvõistlusõ. Oodõtas gümnasiste, üliopilaisi ja noorõbit ku 30 aastakka nuuri, kinkõl olõ-õi varahappa tõlkmisi trükih ilmunu’. Seto kiilde ümbrepandmisõh või võistõlda’ õgah iäh ineminõ.

Ümbrepandmisõ teksti’: inglisõ-eesti – Chimamanda Ngozi Adichie, „How Did You Feel About It?“
soomõ-eesti – Tuuve Aro, „Ennen sadetta“
rootsi-eesti – Fredrik Lindström, „Eftermiddagar i parken“
eesti-vinne – Janar Ala, „Sült“
eesti-seto – Mart Kivastik, „Jaama 12“

Tõlgit tekst piat kohal olõma **3. märts** (kooni’ 23:59). Võit tõlki’ mitmit kiili! Seto kiilde ümbre pant tekste kaesõ’ Palmi Silvi, Sarvõ Õiõ ja Järvelilli Rein. Mano saat kaia’ http://www.eki.ee/tolki…/sundmused-koolitused/tolkevoistlus/. Hüvvä tõlkmist!

2018. aasta 30. detsembril lahku Pihlaku Paul mi ilmast ni 5. jaanuaril 2019 kogonõsi' leinäjä' Von Krahli, õt velju Johansonõ muusika ja Juku-Kalle Raidi sõnnuga ar' saata' kõgõst 50-aastanõ teküs miis.

Paul elli pikä elo, uma 45 aastat Talinah. Tä oll Nõmmõ poiss. Sai timäst muusikaprodutsent ja mänedžer, festivalikõrraldaja. Kolumbus Krisi, Genialiste ja Smilersi mänedžer, Eeslitalli programmijuht, Café AMIGO (Sokos Hotell Viru) asutaja ni programmijuht, 1992. aastast Elwood Muusik OÜ asutaja ni ainuomanik. Joudsõ kõrralda' festivali Maailmakülä ja Tallinn Music Weeki ja Tbilisi Music Weeki.

Mille om aga põhjust ja vajadust meenuta' Pihlaku Pauli Setomaa leheh? Võis üteldä', õt tä tuisas viie aastaga siist üle ja läbi nigu tulõkerä, tõi Obinitsa kohalõ gruusia miihi koori, vei setosit Gruusiahe, tekk Seto Miihi Summa CD, ost, tekk kõrda ja möi Ilmaveere talo, löüd elokaaslasõ ja sai kats poiga. Tõist tä silmä' küll õs näe' ja om tõõmeli väega hallõ tuu pääle mõtõldõh.

Kuis tä juhtu Setomaalõ? Vastusõ lövvämi Nutovi Mirjami tett intervjuust: „Maailmakülä festival vei minno tõistõ maailma. Ma olõ sääne inemine, kiä innustus aśost. Sinnä' tulliva' õgasagamatsõ' arõnguabi teema' ja kuis piiri' omma' võlss kotussõ pääl ja kuis kogo ilm om võlssi kokko pant. Ma arva, õt kuna mu pääh käve' aśa' joba suutumalt tõisi rato pääl, sis pääliin olõ-õs inämp tuu kotus, koh olla'. Mullõ nakaś Talina liin ja

PAUL PIHLAK
16.03.1968 - 30.12.2018
Veidi rockabillyt ei tapa kedagi!

sääl olõminõ vasta. Maalõ arminemine oll tähtsä. Mullõ tundus, õt maailm om eis' kukkimuuudu hinnäst kinni juusknu, õt mia olõs tuu, midä viil olõ-õi olnu, a mia lövväs laja kandõpinna ja mia hindäle kah miildüs. Ma lövvä-äi śood teemat parhilla' üles. Eishinnäst kõrrada' om ka ikäv. Vabalt või olla', õt maailm om nii pallo muutunu' õt nii, nigu ma tahasi', inämp saa-i. Nii sündü projekt „liinast ar'"".

„Tulõ' maalõ!" kirätüküh kõnõlõs Paul nii: „Seletämätü Setomaa naas pääle pallo varraba. 2006 kõrraldi edimätse Maailmakülä festivali Pirita kloostri müürü vaihõl. Metsatöll + RAM ja kuubaka' ja kongolasõ' jne. Ja ma tiidse kõrraga' edeotsah, õt pido piat avama Leiko, kõgõ avvulitsõp leelokoorõ siäst. Õt naada' Põĺa-Eestile vasta, koh „setu" tämbägi' viil pilkõnimenä kasutusõl. Nii sündügi'. Kuki' näide plaati kullõlda' – õt hinnäst teemaga' kurssi viiä' – oll arvadust suurõp katsumus. 2007, 2008 ja 2009 olli' festivali' Tarto Ateenah ja Viimsi Vabaõhumuusiumih, 2010 Pirita kloostrihe tagasi minneh olli' kavah Tsibihärbläseq, eishindästmõistõtavalt."

Viil lõigukõnõ Pauli kirätüküst: „Müütilinõ Setomaa nakas juttaga' rahvast, kiä katõ ilma veere pääl leelotas ja suulist perimüst edesi and. A laulu' löüdäs õks arhiivih kaibõh, paprõlõ kirotõtult, väiga harvakutti omma' nuu' vanaimält kuuldu'. Latsõ' pandas suurdõ liina (allõv) kuuli, koh perimüs- õga keeleoppust mano anda-ai. 20 aastaga peräst om Setomaa tävveste tõistsagamanõ kotus. Kindlahe olõ-õi halvõp, a tõistsagamanõ. Ku tämbä laul leelokoorõh vaest 100 inemist, erinevvi vedosnikkõ ja entusiastõ om tõõnõ sada ... Vaest mi näe seto kultuuri renessanssi, ka' tuud saa-ai kõrvalõ jättä'.

Piirijutuga' haakus Setomaa üttepandminõ Eesti Vabariigi piireh, vormilt ütisvald. Tuu plaani nõrk populaarsus lihtsaba rahva siäh pand minnu imestämmä. Ma tulõ-õs Meremäe valda õga Helbi küllä. Obinitsa küle ala kül', a ma tulli elämä Setomaalõ. Ja ma olõ-õi kohanu' üttegi' vahtsõt tulijat, kiä olõs tulnu' elämä Miktämäele vai Verskahe. Setomaalõ tuldas elämä. Tegevüse' ja raha tulõva' Setomaalõ. Kas läbi turiste vai Piiriveere Leaderi vai Setomaa Valdu Liidu vai Setomaa ettevõtlusnõvvoandja projektega' – a tulõva' Setomaalõ. Turistest om kasu ka' näilisõlt kõrvalõjääjäl – ku näütüses Obinitsa puut suvõ joosul mitmil kõrrol tühäs ostõtas, om ETK-l hüä miil ja puut jääs vallalõ. Ku tuu trall saa läbi, sis nakas õga pensionär Kadri saia perrä Vastseliina vai Võrro puuti sõitma. Ku mi läämi kokko Räpinä ja Vastseliinaga', kiä sis Kunigriiki kõrraldas? Kas Võro vald nakas Obinitsa küläkeskusõh joulupito kõrraldamma. Säntsit väigokõisi aśakõisi om viil kuĺoga'. Seto' pidävä' hinnäst hüvvis juudõs kül', a suuri malemängjit siist lövvä-äi. Üle üte ĺaugi ette mõtõlda-ai.

Sama teema lätt edesi säälgi', koh suurõp jago setokõisi (vällä arvat nuu' iihpuul mainit 100 leelokoorilist ja 100 vedosnikku/entusiasti) omma' keset umma paneelmaia vai hekseldävät süütü kasunu' kaŕamaad lihtsahe apaatsõ' ja käega' löönü'. Muidogi', om post-kolhoosikõrra stress ja „miks Ansip meele tüüd anna-ai". Kiä sis vabandust lövväsi-i! Ku ma seledä uma naabrimiihilõ – elopõlitsilõ setokõisilõ – vallah ja piirkunnah ĺaumaholõvit projekte, koh käivitädäs ühistü', pakutas ilma rahaldа' kooltust jne, jne. Ja mullõ – 6 kuud siih olnulõ, kiä olõ-õi joudnu' juuri viil aia' – kaetas suuri silmiga' otsa ja kullõldas ńoid uudissit edimäist kõrda. A „Su nägo kõlas tutvalt" minevä saatõ võitjat tiidvä' nä kõik!

Mul oll avvu toimõta' ja vällä anda' Seto Miihi Summa CD-plaat. Seto keeleh laulvidõ miihi lauluparkõ om ilmah umbõs kol'. Nä omma' ammu' verevähe raamaduhe pant! Ildaaigu, śoo saandi edeotsah, kattõ seto miihilaulu traditsioon. Õnnõs oll tuud vaest lihtsap taasta', ku mammutit ello herätä'. A tuu om hüä näüdeh, ku õrn ja habras om Setomaa ja seto kultuur. Kuvvamuudu mi õgaüte tegemisist ja valikuist sõltus, mia ja kas tämbä ello jääs, ja erinevält Rooma keisrist otsusta-ai mi kinkõgi' oŕa, a eishindä, mi uma kultuuri üle."

Niimuudu kirot Paul Setomaast. Täl oll siih uma mõttõkaaslasõ', mi Evariga' kah. Mäledä, kui elevil tä tull ütel edimädse jaanuari hummogul ja ütel, õt lõpus om löüdnü Eve. Varsti oll tedä nätä' vankrikõsõga Pärti kärotamah. Sis tull täl jälki Talinah uma muusigarindel edesi tegutsõda'. Aga uma, timä hindä sõnnu perrä tõõsõ eloga, jätt tä Setomaalõ midägi raamimatut, vapa, abarat ja puhast vaimu.

Olgu' viil timä ummi sõnnoga meele siäjäänüile üle üteld:

„Setomaal tulõ aost puudu. Kõik ettevõtmisõ', projekti' ja kava', kõik minkõh tahasi üteh lüvvä' ja osa saia' – nuu' maha-ai üüpäävä sisse ar'. Huvtavat ja kasulikku juhtus inäp, ku tetä' jovvat. Kinkõl ettevõtlikkust, om tetä' valu topõlt. Viil kõrraldamalda' asju om hulga ja tuu om eräkõrdnõ võimalus tämbätseh valdavalt lõpunikõrraldõt ilmah."

Hüväste, Paul!

Kauksi Ülle

Setomaa valla sündmüse'

- 25.01 kell 21.00 Tandsoõtak. Ingmar Päid. Verska sanatooriumi Lahe kohvik.
- 26.01 kell 18.30 Selgeltnägijidõ tulõproomi kõgõ pareba' Verskah. Verska kultuurikeskus.
- 27.01 kell 10.00 Setomaa vallalitsõ' karikavõistlusõ' ojomisõh, 1. etapp. Verska viikeskus.
- 29.01 kell 16.00 Setomaa suusasarja 2. etapp. Verska tervüserada.
- 29.01 kell 20.00 Folklooriõtak. Leelokoor Kuldatsäuk. Oravapoissa orkestri. Verska sanatooriumi Lahe kohvik.
- 1.02 kell 21.00 Tandsoõtak. Ansambli Perfekt. Verska sanatooriumi Lahe kohvik.
- 5.02 kell 15.00 Hambaravi kabineti vallalõtegeminõ Verskah. Verska, Pikk tn 30.
- 5.02 kell 20.00 Folklooriõtak. Segärahvatandsorühm Helgerid. Ojar ja Einar. Verska sanatooriumi Lahe kohvik.
- 6.02 kell 17.30 Setomaa valla male- ja kabeturniir, 3. etapp. Miktämäe teenindüspunkti saal.
- 8.02 kell 21.00 Tandsoõtak. Ansambli Pärtin Band. Verska sanatooriumi Lahe kohvik.
- 9.02 kell 12.00 Tarto rahu teemalinõ infopäiv/kõnõlõmistsõõr. Seto Tsäimaja.
- 12.02–21.02 Seto Käsitüü Kogo kuts üles istõlisi pidämä.
- 12.02 kell 16.00 Setomaa suusasarja 3. etapp. Meremäe kuul.
- 12.02 kell 20.00 Folklooriõtak. Leelokoor Helmine. Ingmar Päid. Verska sanatooriumi Lahe kohvik.
- 15.02 kell 21.00 Tandsoõtak. Ojar ja Einar. Verska sanatooriumi Lahe kohvik.
- 17.02 kell 10.00 Setomaa vallalitsõ' karikavõistlusõ' ojomisõh, 2. etapp. Verska viikeskus.
- 19.02 kell 16.00 Setomaa suusasarja 4. etapp. Miktämäe kuul.
- 20.02 kell 17.00 Setomaa valla male- ja kabeturniir, 4. etapp. Verska kultuurikeskus.
- 22.02 kell 13.00 Eesti Vabariigi 101. aastapääväle pühendet kontsert ja Setomaa valla tunnustamissündmüs. Verska kultuurikeskus.
- 22.02 kell 21.00 Tandsoõtak. Kalmer Järv. Verska sanatooriumi Lahe kohvik.

Leinämi

† **Iuliana Eggi**
† **Janek Palmre**
† **Jaan Tubli**
† **Eugen Luha**
† **Ülo Samblik**
† **Eha Kägu**
† **Säde Laanelind**
† **Marie Aurik**
† **Selma Saar**

Sünnüpäävä' veebruarih

Kina Silvia – 85
18. jaanuar
innine Helmise leelonaane

Tormi Valli – 65
1. veebruar
Kosśolka koori leelonaane

Siimu Margit – 49
1. veebruar
UNESCO-aśa ajaja

Karro Silvia – 68
2. veebruar
aokiränik,
Sorrõseto leelonaane

Jürise Erki – 43
2. veebruar
kunstnik

Višnevi Miralda – 83
5. veebruar
Sorrõseto leelonaane,
rätsepmeistri

Püve Salme – 81
7. veebruar
Helmise leelonaane

Kitškina Jelena – 51
9. veebruar
Petsere kultuuritüütäjä

Tõnuristi Igor – 72
11. veebruar
rahvamuusigatiidläne
ja etnograaf

Kase Piret – 47
12. veebruar
Helmise leelonaane

Roosimäe Helene – 69
12.veebruar
innine Sõsarõ leelo- ja
pillinaane

Pai Laine – 81
14. veebruar
innine Helmise leelonaane

Toomesaare Aino – 59
14. veebruar
Siidisõsarõ leelonaane

Merik Ivask juunior – 41
14. veebruar
Seto Miihi Summa
laulumiis

Palmi Evgeni – 66
15. veebruar
Vel´o' laulumiis

Lukka-Jegikjani Ene – 65
15. veebruar
Sõsarõ leelonaane

Varese Vaike – 54
16. veebruar
Meremäe-Obinitsa
naiskoori laulja

Batalinovski Viktor – 49
16. veebruar
Petsere 2. Keskkooli
innine oppaja

Itse Urmet – 43
17. veebruar
ettevõtja

Baranova Larissa – 54
21. veebruar
Petsere Lingvistilidsõ
Gümnaasiumi direktor

Raidla Kaido – 56
23. veebruar
Ilolanga laulumiis

Kaldmaa Ivika – 45
23. veebruar
Helmekaala' leelonaane

Otsa Andres – 63
24. veebruar
puutüü-, foto- ja kalamiis

Kutsar-Rusi Ülle – 52
24. veebruar
Kullakõsõ leelonaane

Mäeväli Sulev – 83
28. veebruar
innine Sõsarõ koori
iistvidäjä

Lillmaa Terje – 49
28. veebruar
käsitüümeistri

Tamme Vally – 71
29. veebruar
Petsere kooli oppaja

Setomaa Vallavalitsus õnnitlõs:

Maria Ilves	96
Marie Kivistik	95
Maria Tanila	93
Olga Laanemets	92
Veera Kalamees	92
Matrena Vihtla	91
Feodor Golubov	91
Aleksandra Rimm	91
Hermine Voogla	90
Jelisaveta Kikkamägi	90
Liidia Kudre	90
Evgenia Oinak	89
Nikolai Kahu	89
Jevdokia Vislapuu	87
Niina Noormets	87
Milvi Naudi	85
Paul Männik	84
Jevgeni Simagin	83
Kaljo Poolak	83
Valentina Luigelaht	83
Selgur Reha	83
Salme Püve	81
Kalev Antsi	81
Laine Pai	81
Helga Kübe	79
Liisi Kutkina	78
Mati Kütt	78
Kalju Vahtramäe	77
Maria Kudrjajev	77
Johannes Aul	77
Õie Valli	77
Eliivi Meister	77
Leo Ago	77
Helju Tirp	77
Milvi Lillepruun	77
Madis Jõgela	76
Enn Laanemäe	76
Rein Raudsepp	76
Viktor Kostõgov	76
Maria Mägiste	75
Anna Protsak	75
Helgi Aadusaar	75
Harri Sass	74
Nikolai Soolind	73
Maria Aul	73
Helve Semjonova	73
Zinaida Dogadova	73
Valter Pedjak	73
Viljar Jõe	73
Harry Sulaoja	72
Toomas Lauk	72
Paul Orgu	71
Mihail Ossipov	71
Aino Lõiv	71
Leo Kuldmäe	70
Vello Kilusk	70
Heino Siilik	70
Vello Lepa	70
Leida Kõrgemäe	70

Õnnitlõmi tilĺokõisi vallakodanikkõ!

Bert Laanelind Midli Bendi Kaarel Konsand
Kätlin Lind Elle Mets

VEERA KRÜÜTS 91

Kallist sõsard õnnitlõsõ' Alĺa ja Linda perridõga.